

Hrvatsko proljeće - uzroci i posljedice

Vukičević, Ante

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:384430>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-26**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Odjel za povijest

Diplomski sveučilišni studij povijesti (dvopredmetni); smjer: nastavnički

Ante Vukičević

Hrvatsko proljeće – uzroci i posljedice

Diplomski rad

Zadar, 2024.

Sveučilište u Zadru

Odjel za povijest

Diplomski sveučilišni studij povijesti (dvopredmetni); smjer: nastavnički

Hrvatsko proljeće – uzroci i posljedice

Diplomski rad

Student/ica:

Ante Vukičević

Mentor/ica:

Izv. prof. dr. sc. Zlatko Begonja

Zadar, 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Ante Vukičević**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Hrvatsko proljeće – uzroci i posljedice** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 8. veljača 2024.

Sadržaj

1. UVOD.....	1
2. STANJE U JUGOSLAVIJI PRIJE HRVATSKOG PROLJEĆA.....	4
3. PAD ALEKSANDRA RANKOVIĆA.....	7
4. PROSVJEDI 1968.	8
5. KORIJENI HRVATSKOG PROLJEĆA.....	10
6. DEKLARACIJA O NAZIVU I POLOŽAJU HRVATSKOG KNJIŽEVNOG JEZIKA.....	11
7. HRVATSKI KOMUNISTI	14
8. EKONOMSKI PROBLEMI.....	19
9. POKRETAČI HRVATSKOG PROLJEĆA.....	20
10. ŠIRENJE I JAČANJE HRVATSKOG PROLJEĆA.....	26
11. PROBLEMI U POKRETU	31
12. RASCJEPI U POKRETU.....	33
13. KONAČNI PAD POKRETA.....	39
14. KRAJ POKRETA.....	42
15. POLITIKA NAKON HRVATSKOG PROLJEĆA	47
16. ZAKLJUČAK.....	48
17. SAŽETAK.....	52
18. SUMMARY – THE CROATIAN SPRING – CAUSES AND CONSEQUENCES.....	53
19. POPIS LITERATURE.....	54

1. Uvod

Hrvatska povijest u 20. stoljeću bila je vrlo burna i puna različitih zbivanja. Mnoga od njih bila su iznimno značajna za hrvatsku državu i hrvatski narod u cjelini. Hrvatska je kroz 20. stoljeće prošla kroz brojne nedaće dok pri samom kraju stoljeća nije konačno dobila svoju neovisnost i samostalnost. Kroz cijelo stoljeće bio je i veliki broj ljudi i djelovanja usmjerenih u smjeru jačanja hrvatskih sloboda i demokracije. Jedno od takvih događaja bilo je i Hrvatsko proljeće.

Nakon što se okončao Drugi svjetski rat Hrvatska je postala dio nove Jugoslavije, prvotno zvana Federativna Narodna Republika Jugoslavija (FNRJ), a potom Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija (SFRJ). U toj novoj Jugoslaviji nacionalni osjećaji su bili nešto što se pokušavalo zatomiti i čiji se značaj pokušavao umanjiti. U samoj državi Hrvatska i hrvatski narod su često bili u podređenom položaju. To se vidjelo u brojnim društvenim sferama poput ekonomije, političkih i građanskih prava, zastupljenosti na vladajućim pozicijama i mnogim drugim područjima svakodnevnog života u Jugoslaviji. Kao reakcija na takvu podređenost javio se pokret Hrvatskog proljeća. Hrvatsko proljeće bio pokret koji je tražio veća prava za Hrvatsku i hrvatski narod. To je bio heterogeni pokret u kojem su sudjelovali i hrvatski komunisti kao i Hrvati koji nisu imali komunističku i partizansku pozadinu i prošlost.

U ovom radu će se pratiti upravo taj dio povijesti Socijalističke Republike (SR) Hrvatske (kasnije Hrvatske u ostatku rada). U radu će se objasniti kako i zašto je došlo do Hrvatskog proljeća te koji su bili najvažniji njegovi sudionici. Objasniti će se i tijek samog pokreta te kako je on utjecao na hrvatski narod i na Jugoslaviju u cjelini. Na kraju će se

opisati krah samog pokreta i sudionika koji su u pokretu sudjelovali, kao i stanje u Jugoslaviji nakon kraha pokreta.

Sam rad je podijeljen na nekoliko poglavlja. Na početku će se opisati stanje u Jugoslaviji prije Hrvatskog proljeća. Tu će se opisati kako je bila raspodijeljena moć u Jugoslaviji te kakav je bio odnos naspram nacionalnosti i uporabe jezika. Iduće poglavlje se osvrće na pad jedne od najznačajnijih osoba do tada u Jugoslaviji, Aleksandra Rankovića, te kako je to utjecalo na odnose između naroda u Jugoslaviji. Potom će biti objašnjeni prosvjedi iz 1968. godine koji su bili aktivni u gotovo cijelom zapadnom svijetu pa tako i u Jugoslaviji. Nakon toga se započinje sa analizom Hrvatskog proljeća te svih događaja koji su bili u korijenu pokreta, uključujući i *Deklaraciju o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika*. Potom se rad osvrće na hrvatske komuniste i njihove stavove i djelovanja u Hrvatskoj, te na ekonomske probleme koji su bili prisutni u Jugoslaviji i Hrvatskoj.

Nakon toga navode se pokretači Hrvatskog proljeća, od hrvatskih komunista, preko Matice hrvatske do hrvatskog studentskog pokreta. Na to se nastavlja poglavlje koje opisuje daljnje širenje i jačanje Hrvatskog proljeća kao pokreta po cijeloj Hrvatskoj. Poslije toga opisuju se problemi koji nastaju u odnosu između pokreta i jugoslavenske vlasti, a potom i rascjepi unutar samog pokreta kod njegovih pokretača i nositelja. Rad završava s opisom konačnog pada i kraja pokreta te političkog stanja poslije okončanja Hrvatskog proljeća.

Što se tiče literature koja se koristi u radu, vrlo važna su djela *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.-1991.* od Zorana Radelića i *Hrvatska moderna povijest* Dušana Bilandžića koje daju najbitniji povijesni okvir promatranim događanjima. U radu se isto tako koristi literatura nekih izravnih sudionika Hrvatskog proljeća kao što su djela *Hrvatsko proljeće* autora Mika Tripala i *'71-Hrvatski snovi i stvarnost* Savke Dabčević-Kučar. Od ostale važne literature

koristi se *The Croatian Spring: Nationalism, Repression and Foreign Policy Under Tito* autora Ante Batovića, te ostala literatura koja je bila potrebna za pisanje ovog rada.

2. Stanje u Jugoslaviji prije Hrvatskog proljeća

Nakon Drugog svjetskog rata i pobjede savezničke vojske u istom, na prostoru nekadašnje Kraljevine Jugoslavije utemeljena je nova Jugoslavija pod vodstvom komunista na čelu s Josipom Brozom Titom. U središtu tako uspostavljenog režima uvijek je bila radnička klasa, koja je prema njihovom određenju imala prevlast i na taj način bila predodređena za konačnu pobjedu. Komunisti su u svom shvaćanju društva uvijek doživljavali klasnu podjelu iznad nacionalne, koju su smatrali reliktom prošlosti.

Unatoč tome što je Jugoslavija bila federativna država ipak je kao takva bila strogo centralizirana. Vrhovnu moć i zapravo jedinu pravu vlast imala je Komunistička partija sa središtem u Beogradu. Republike pojedinačno nisu imale pravu snagu niti su mogle na bilo koji način raditi nešto što nije bilo nametnuto iz Beograda.¹ U tom smislu poticalo se stajalište da je radnička klasa središnja odrednica društvenih odnosa. Edvard Kardelj², kao jedan od najistaknutijih političara Jugoslavije koji je obnašao brojne funkcije i bio jedan od najbližih suradnika Josipa Broza Tita, smatrao je da jugoslavenstvo treba predstavljati pojam koji treba biti ideal svakog stanovnika Jugoslavije. No, Kardelj pod tim nije mislio da se društvo treba povezati na nacionalnoj razini već na klasnoj. Smatrao je da Jugoslavija treba postati socijalistička zajednica radničke klase u kojoj će svi njeni građani biti povezani radničkim odnosom. Njegovo gledište je bilo da se svaka republika mora razvijati unutar svojih granica, ali isto tako da trebaju biti međusobno socijalistički povezane.³

¹ Z. Radelić, 2006., str. 339.

² Edvard Kardelj postao je član Komunističke partije Jugoslavije 1926. godine. Dolaskom Josipa Broza Tita na čelo Partije, Kardelj postaje jedan od njenih najvažnijih članova. U Drugom svjetskom ratu bio je jedan od vođa Oslobođilačkog fronta slovenskog naroda. Nakon rata obnašao je brojne funkcije u jugoslavenskoj vladi, bio je potpredsjednik Savezne vlade te kasnije ministar vanjskih poslova. Od 1963. do 1967. godine bio je predsjednik Savezne skupštine Jugoslavije. Zalagao se za radničko samoupravljanje i decentralizaciju Jugoslavije.

³ Z. Radelić, 2006., str. 341.

Ipak postupno kako se razvijalo društvo, sve češće su se pojavljivale težnje određenih slojeva društva koji su htjeli da se građani Jugoslavije povežu i nacionalno. Godine 1961. se uvela i nova nacionalna odrednica nazvana *Jugoslaven*. Ipak osim tog ustupka nikakvi drugi nisu bili pravljani te je ideja Jugoslavije kao federacije sve više jačala čime su i republike poprimale formalno značajniji karakter. Ključna odrednica Saveza komunista Jugoslavije bila je zasnovana na potrebi stvaranja Jugoslavije kao federativne zajednice republika koji su klasno i politički povezani te da se na nacionalni unitarizam gleda jednako prijeteći kao i na pojedinačni nacionalizam svake republike.⁴

Jedna od osnovnih odrednica svake države, naroda ili nacije je vlastiti jezik. Jezik je imao veliku važnost u identitetu društva i stvaranju osjećaja povezanosti. U Jugoslaviji se sve do 1954. na jezik nije gledalo s posebnom pozornošću i republički jezici su smatrani jednako bitnima i važnima. Ipak promjena se dogodila u prosincu 1954. godine što će kasnije postati poznato kao Novosadski dogovor. U Novom Sadu sastali su se brojni profesori i književnici te ostali članovi kulturnog života Jugoslavije iz svih republika osim Slovenije i Makedonije. Njihov cilj bio je oformiti novi jezik koji bi uvelike povezao Hrvate, Srbe i Crnogorce i učinio ih bližima jedni drugima. Dogovorom je određeno da su hrvatski i srpski jedan jezik koji ima dva ravnopravna izgovora, ijekavicu i ekavicu, dva ravnopravna pisma, latinicu i ćirilicu te u konačnici i dva ravnopravna imena, srpskohrvatski i hrvatskosrpski jezik. Isto tako je dogovorena izrada pravopisa i rječnika novoformiranog jezika. Dogovorom je također utvrđeno da se trebaju izbjegavati termini hrvatski i srpski jezik već da se isključivo koriste njihovi novi službeni nazivi. Godine 1960. su Matica hrvatska odnosno Matica srpska objavile nove gramatike po standardima koji su određeni za obje varijante jezika.⁵

⁴ Z. Radelić, 2006., str. 345.

⁵ A. Batović, 2017., str. 70.

Uz jezik druga stvar koja je bila od iznimne važnosti u povezivanju republika bilo je gospodarstvo. Unatoč stalnom naglašavanju jedinstva između republika po svakom pitanju, u gospodarstvu to ipak nije bilo vidljivo. U Hrvatskoj su gospodarstvo i proizvodnja puno sporije rasli od jugoslavenskog prosjeka, te su investicije isto tako opadale u Hrvatskoj u odnosu na pojedine druge republike, ponajviše se tu misli na Srbiju. S druge strane u Srbiji se smatralo da su zapravo oni u podređenom položaju u odnosu na Hrvatsku po pitanju industrije.

S druge strane valja naznačiti da se isticanje pojedinačnih republičkih nacionalnosti uglavnom dopuštala samo u slučajevima kada je na takvo nešto pristajala Partija. Stoga se svako prenaplašavanje nacionalnosti smatralo udarom na Komunističku partiju te na Jugoslaviju kao zajednicu naroda. Tako je Komunistička partija primjerice zabranjivala Matici iseljenika Hrvatske da spominje hrvatske građane u svojim proglasima. Isto tako zabranjivane su pjesme poput *Ustani bane*, *Rajska djevo kraljice Hrvata*, te *Lijepa naša* koje su redom smatrane hrvatskim nacionalističkim pjesmama.⁶ Razina neujednačenosti položaja svih republika, odnosno njenoga stanovništva raspoznavala se i na polju kadroviranja. U tom smislu nije se slijedilo stvarno stanje, već se kroz brojne primjere moglo zamijetiti da je favorizirana srpska nacionalna skupina.

⁶ Z. Radelić, 2006., str. 352.

3. Pad Aleksandra Rankovića

Dio vrha Komunističke partije se ipak nije slagao s idejom da su svi stanovnici Jugoslavije povezani isključivo politički. Oni su htjeli da se stanovnici povežu i nacionalno te da Jugoslavija postane i nacionalna država. Tu struju koji su se nazivali dogmatima je predvodio Aleksandar Ranković. On je obnašao nekoliko visokih funkcija u Jugoslaviji nakon kraja Drugog svjetskog rata te je pored ostaloga bio i čelna osoba UDB-e⁷. Isto tako godinama je figurirao, kao i Edvard Kardelj, za nasljednika Josipa Broza Tita. Upravo su Ranković i Kardelj bili u sukobu, odnosno na suprotnim stranama. Rankovićevi dogmati su htjeli zapravo proširiti srpski utjecaj na cijelu Jugoslaviju pod krinkom jugoslavenstva. Htjeli su ojačati centralizaciju i smanjiti moć i utjecaj saveznih republika kako bi ojačali položaj Srbije.

S druge strane Kardelj je i dalje smatrao kako je Jugoslavija zajednica koja je nastala zbog toga što su se narodi povezali preko socijalističke i komunističke doktrine, a ne preko nacionalnih povezanosti. U tom kontekstu predlagao je osnaženje važnosti republika napose na polju gospodarstva. Josip Broz Tito je u ovom sukobu stao na stranu Kardelja te smijenio Aleksandra Rankovića. Ovo se smatralo velikom promjenom u vrhu Komunističke partije i Jugoslavije s obzirom na moć i utjecaj koje je Aleksandar Ranković imao. Imao je također i veliku popularnost u srpskom stanovništvu koji su njegovu smjenu doživjeli kao nacionalni poraz svih Srba. S druge strane, u Hrvatskoj i Sloveniji je smjena Rankovića doživljena pozitivnom i smatralo se da je time napravljen otklon od srpskih težnji za centralizmom i jačanjem utjecaja. Padom Rankovića je isto tako smanjena moć UDB-e čiji kadrovi više nisu

⁷ UDB-a (Uprava državne sigurnosti ili bezbednosti) nastala je 1946. godine kada se prijašnja organizacija OZNA podijelila na vojnu obavještajnu (KOS) i civilnu obavještajnu službu (UDB-a). UDB-a je služila kako bi preko mreže svojih doušnika dolazila do svih onih koji su bili smatrani neprijateljima režima, bilo u Jugoslaviji ili u inozemstvu. Odgovorni su za brojna uhićenja političkih neistomišljenika, kao i za atentate na one koji su smatrani jugoslavenskim neprijateljima. Od 1966. godine koristio se naziv Služba državne sigurnosti (ili bezbednosti).

u tolikoj mjeri kao prije dospijevali na visoke političke funkcije. Isto tako se smanjio i utjecaj UDB-e na svakodnevni život građana.⁸

4. Prosvjedi 1968.

Jugoslavija unatoč tomu što je bila komunistička država je ipak tijekom godina postajala liberalnija po nekim pitanjima. Otvorenost prema zapadnoj kulturi čiji je utjecaj u Jugoslaviji bio sve veći i veći kroz glazbu i filmove je jedan pokazatelj toga. Ista stvar je bila i s modom te trendovima koji su se javljali na zapadu a potom prelijevali u Jugoslaviju. Mladi u Jugoslaviji su se uskoro počeli oblačiti isto kao i njihovi vršnjaci u zapadnim zemljama, nositi iste frizure te slušati iste rock grupe kao i u zapadnim zemljama. Iako je stanje u Jugoslaviji u jednu ruku bilo takvo, ipak je to bila komunistička totalitarna država. Komunistička partija je imala svu moć u svojim rukama, a Josip Broz Tito je bio diktator sa svim diktatorskim karakteristikama. Uživao je kult ličnosti odakle su proizlazile brojne ovlasti, što je podrazumijevalo i nemogućnost propitkivanja njegovih odluka. Eventualno iskazivanje drugačijih stajališta mogli su sebi priuštiti isključivo odabrani pojedinci iz njegovog užega partijskog kruga.⁹

Kako je utjecaj zapada bio jak u popularnoj kulturi i svakodnevnom životu, jednako jak utjecaj je bio i u područjima vezanima za znanost. Zapadna literatura se sve više čitala u Jugoslaviji te su brojni kulturnjaci, sociolozi i filozofi počeli stidljivo kritički govoriti o određenim stvarima u Jugoslaviji. Ono što prije nije bilo praktički nikome dopušteno se počelo pojavljivati kod znanstvenika. Počeo se kritizirati tip sistema u Jugoslaviji, ali i sami

⁸ D. Bilandžić, 1999., str. 513.

⁹ Z. Radelić, 2006., str. 369.

sistem, no i dalje sve s ljevičarskog aspekta gledišta. Jedan od najpoznatijih časopisa koji se bavio time bio je časopis *Praxis* osnovan 1964. godine u Zagrebu. Praksisovci, kako su ih zvali, su bili vrlo bliski s brojnim ljevičarima i marksistima koji su živjeli u zapadnoj Europi. Kroz časopis su počeli kritizirati jugoslavensku vlast. Kritike su bile usmjerene prema tome da je Komunistička partija izdala izvorna marksistička učenja te da se udaljila od njih. Smatrali su isto tako da radnička klasa nema vlast u svojim rukama već da je buržoazija ona koja i dalje vlada, ali kroz prizmu Komunističke partije. Praksisovci su smatrali da je birokracija od strane partije zavládala Jugoslavijom te da se to treba promijeniti. Oni su isto tako bili protivnici nacije i ikakvog nacionalnog pojma i ideje.¹⁰

S obzirom na to da su praksisovci pisali u časopisu i da su imali znanstveni pogled, ostvarivali su velik utjecaj na studente. Studenti su također počeli propitkivati stanje u Jugoslaviji i sistem koji je bio na snazi. Tako su smatrali da je ekonomsko stanje u Jugoslaviji na lošoj razini te da su prisutne društvene nejednakosti. Borili su se isto tako protiv nezaposlenosti. Sve su to radili nošeni socijalističkim i komunističkim idejama. Nezadovoljstvo studenata je sve više jačalo te su sredinom 1968. godine započeli studentski prosvjedi, početno u Beogradu a potom su se proširili i na Zagreb, poglavito na Filozofski fakultet u Zagrebu gdje je bio veliki broj praksisovaca. I u ovom primjeru može se raspoznati zapadni utjecaj s obzirom na to da su u tom razdoblju bili veliki prosvjedi u Sjedinjenim Američkim Državama protiv Vijetnamskog rata i američkog miješanja u politike raznih svjetskih država. Ti prosvjedi su se polako širili i prema Europi da bi takvi dobili odjeka i u Jugoslaviji. Studenti su prosvjedovali protiv nezaposlenosti i nejednakosti te su smatrali da su se komunisti odmaknuli od komunističkih ideala i prihvatili kapitalizam. Isto tako oni su odbacivali nacionalizam i nacionalna pitanja koja su za njih bila sporedna. Prosvjedi su

¹⁰ Z. Radelić, 2006., str. 371.

završeni nakon što se Josip Broz Tito uživo preko televizora obratio studentima te podržao njihove zahtjeve.¹¹

Kasniji sudionici Hrvatskog proljeća nisu sudjelovali u prosvjedima 1968., nego su dapače bili protivnici istih. Smatrali su da su potpuno zanemarili nacionalna pitanja koja su bila bitna i preko kojih je trebalo doći do reformi u Jugoslaviji kroz ravnopravnost svih naroda. Isto tako su smatrali da su više bili orijentirani na pitanja na svjetskoj negoli na nacionalnoj razini. Bili su njihovi protivnici i s ekonomske strane jer su smatrali da su praksisovci protivnici gospodarskih reformi. S druge strane, praksisovci su se uvelike protivili Hrvatskom proljeću i nacionalnom pitanju vezanome za isto.¹²

5. Korijeni Hrvatskog proljeća

U razdoblju druge polovice 60-ih godina, osobito nakon pada Aleksandra Rankovića, došlo je do određene razine popuštanja društvene stege. Smanjio se utjecaj UDB-e te samim time građani nisu bili konstantno pod nadzorom. U Jugoslaviji se sve više moglo čuti i drugačijih mišljenja i razmišljanja o državnom poretku. Što se tiče pitanja demokracije, u Hrvatskoj su djelovanja bila usmjerena na jačanje samostalnosti i neovisnosti Hrvatske, ali sve to u socijalističkom okviru Jugoslavije a ne u smjeru širenja liberalne demokracije.¹³ Hrvatska je bila usmjerena na jačanje gospodarske autonomije te na jednakost u poljima jezika i kulture.

U isto vrijeme u Hrvatskoj je zavlдалo mišljenje da Hrvati nisu u dovoljnoj mjeri zastupljeni u važnim državnim organima kao što su vojska i policija te sudstvo. Hrvati su

¹¹ Z. Radelić, 2006., str. 373.

¹² Z. Radelić, 2006., str. 375.

¹³ S. Dabčević-Kučar, 1997, str. 150.

smatrali da uvelike doprinose državnom investicijskom fondu, ali da se sredstva iz tog fonda koriste protiv Hrvatske. Srbija i njihovi visoki politički kadrovi su bili oni za koje se u Hrvatskoj smatralo da žele srušiti Jugoslaviju. S druge strane, u Srbiji se tada smatralo da su Hrvati oni koji žele propast Jugoslavije kao države i zajednice naroda. Obje strane su onu drugu optuživale za nacionalizam. U Hrvatskoj je isto tako došlo do nesrazmjera želja i nadanja u svrhu poboljšanja položaja Hrvatske i hrvatskog naroda. Hrvatski komunisti su se zalagali za osnaživanje Hrvatske unutar Jugoslavije te za veću federalizaciju i autonomiju republike koja bi uživala veće slobode. Nasuprot njima nalazili su se pojedinci i skupine osoba koje nisu blagonaklono gledale na komunistički režim.. Oni su ponajviše bili okupljeni oko Matice hrvatske, a najviše su to društvo sačinjavali studenti. Smatrali su da Hrvatska nikako ne može biti slobodna unutar Jugoslavije koju su označili tamnicom hrvatskog naroda. Isto tako su umanjivali sve ono što je donio socijalizam u Hrvatsku te su naglašavali prijašnja postignuća.¹⁴

6. Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika

Nakon što je 1954. godine objavljen Novosadski dogovor i određeno da su hrvatski i srpski jezik u načelu isti jezik koji ima samo dvije različite forme, donesena je i odluka da se objavi gramatika tog novog jezika, kao i rječnik. Pisanje rječnika hrvatskosrpskog, odnosno srpskohrvatskog jezika odvijala se 1967. godine, međutim upravo taj rječnik je bio razlog brojnih prijepora. U tom rječniku se nije pravila nikakva razlika između hrvatskih i srpskih termina za određene riječi pod izlikom da svi u Jugoslaviji razumiju sve termine te da nema potrebe da se posebno naglašava koja riječ potječe iz hrvatskog jezika, a koja iz srpskog. U

¹⁴ Z. Radelić, 2006., str. 381.

Hrvatskoj su lingvisti to razumjeli kao unitarističke težnje kojima se želi umanjiti utjecaj i značaj hrvatskih riječi u jeziku. Matica hrvatska i Matica srpska su zajednički radile na tom rječniku, međutim zbog konstantnih sukoba Matica hrvatska se 1970. godine povukla iz izrade rječnika. Nakon toga, Matica srpska je sama dovršila i objavila rječnik. Prvotni problemi oko jezika su započeli i prije 1967., točnije 1966. godine kada je Miloš Moskovljević napisao rječnik u kojem su hrvatski izrazi bili potpuno zanemareni i svedeni na razinu lokalnih izraza iz raznih narječja. Isto tako, odluka o pisanju zajedničke povijesti Komunističke partije Jugoslavije je postala predmet sukoba nakon što su Hrvati odlučili da u tome neće sudjelovati pa je ta knjiga objavljena na svim jezicima osim na hrvatskom jeziku.¹⁵

Svi ovi problemi doveli su do nezadovoljstva među hrvatskim narodom oko jezičnog pitanja. Kao odgovor na to u ožujku 1967. Matica hrvatska je odlučila izraziti svoje stavove te je 17. ožujka 1967. godine objavljena *Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika* u časopisu Telegram. Članovi Matice hrvatske predvođeni Miroslavom Brandtom i Radoslavom Katičićem su predvodili pisanje deklaracije, a pridružili su im se i brojni drugi članovi Matice hrvatske, hrvatski lingvisti i književnici. Deklaraciju je na kraju potpisalo 18 institucija znanosti i kulture te 130 intelektualaca iz Hrvatske, a najvažnija osoba među njima bio je hrvatski pisac Miroslav Krleža. U samoj deklaraciji je stajalo kako je stav onih koji su ju pisali da su hrvatske riječi i hrvatski jezik diskriminirani nauštrb srpskih riječi i srpskog jezika. Takvo što smatralo se posebice vidljivim u državnim institucijama, vojsci te u medijima. Piscii deklaracije su držali to nepravednim osobito u smislu toga što bi hrvatski i srpski jezik trebali biti ravnopravni što je bio izravan udar na jugoslavensku ideju o jednakom jeziku Hrvata i Srba.¹⁶ Deklaracija je tražila potpunu jednakost sva četiri službena jezika u Jugoslaviji, hrvatskog, srpskog, slovenskog i makedonskog jezika. Deklaracija je isto tako tražila da se svi zakoni i odluke koje se donose objave na sva četiri jezika kako bi se izbjegle

¹⁵ A. Batović, 2017., str. 71.

¹⁶ I. Zidić, 2017., str. 24.

nedoumice i dvosmislenosti kod uporabe srpskohrvatskog odnosno hrvatskosrpskog jezika. Nadalje, deklaracija je zahtijevala da svi javni službenici, uključujući i učitelje u školama koriste jezik republike u kojoj žive, bez obzira na to koje su nacionalnosti, što je uvelike bilo protivno jugoslavenskom ustavu.¹⁷

Reakcije na objavu deklaracije su bile vrlo brze i oštre. Hrvatske novine *Vjesnik* su dva dana nakon objave napale deklaraciju i sve potpisnike iste. Borbu protiv deklaracije je predvodio član Centralnog komiteta Saveza komunista Hrvatske, Miloš Žanko koji je deklaraciju smatrao hrvatskim nacionalističkim dokumentom. Pobuna se dogodila i u Srbiji. Odgovor deklaraciji je napisalo Udruženje srpskih književnika koje je napisalo odgovor naslova *Prijedlog pitanja za razmišljanje*. U tom dokumentu su tražili da se u Srbiji odbaci latinično pismo te koristi samo ćirilica i da svi Srbi u Jugoslaviji imaju pravo koristiti srpski jezik bez obzira na republiku u kojoj žive. Ti zahtjevi su također bili izravan udar na jugoslavenski ustav i poredak te su oba bila odbačena od strane komunističke vrhuške. Odgovor Tita je bio takav da se javno usprotivio i jednom i drugom dokumentu te je naređeno da se započnu odvijati postupci protiv potpisnika. Veliki broj potpisnika su bili članovi Saveza komunista te su kažnjena 34 člana koji su potpisali deklaraciju od njih 70, a 10 potpisnika je isključeno iz Saveza komunista.¹⁸

Miroslav Krleža je imao veliku važnost s obzirom da je bio najpoznatija osoba koja je potpisala deklaraciju, a u isto vrijeme i prijatelj Josipa Broza Tita. Tito je tražio od Krleže da povuče svoj potpis, što je Krleža odbio. Krleža se nakon toga povukao iz Centralnog komiteta Saveza komunista Hrvatske te se povukao iz političkog života. Što se tiče ostalih potpisnika oni su također patili time što su gubili svoj utjecaj te svoje poslove. Matica hrvatska je posebno došla na udar te je smijenjeno njeno kompletno vodstvo, dok je sama organizacija

¹⁷ A. Batović, 2017., str. 72.

¹⁸ D. Bilandžić, 1999., str. 517.

smatrana izvorom nacionalizma i hrvatskih nacionalističkih težnja. Isti opis bio je rezerviran i za Maticu iseljenika te Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske na čijem je čelu do tada bio Franjo Tuđman.¹⁹ Nakon objave deklaracije i Tuđmanove potpore istoj, on je sam odstupio s čela instituta te je bio izbačen iz Saveza komunista pod optužbama za nacionalizam.²⁰

U prosincu 1967. godine Izvršno vijeće Centralnog komiteta je donijelo odluku u kojoj se potvrđuje Novosadski dogovor i odluke donesene na istome o uporabi dviju varijanta istog jezika, dakle hrvatskosrpska te srpskohrvatska varijanta. Isto tako donesena je odluka da će se pokušati više koristiti hrvatske riječi i izrazi.

7. Hrvatski komunisti

Tijekom 1960-ih godina dolazi do određene liberalizacije i promjene pogleda i stavova u Savezu komunista Hrvatske. Do toga je došlo zbog smjene generacija koja se dogodila na čelnim mjestima najviših političkih funkcija u Hrvatskoj. Prijašnje generacije su bile mnogo rigidnije u shvaćanju komunizma i socijalizma te je dolaskom mlađih ljudi došlo do neke promjene u stavovima i razmišljanjima. Godine 1966. bili su izbori za Izvršni komitet Saveza komunista Hrvatske te je čelni čovjek postao Miko Tripalo²¹, dok je 1967. godine

¹⁹ Franjo Tuđman bio je u Drugom svjetskom ratu antifašistički borac. Nakon rata ostao je član Jugoslavenske narodne armije sve do 1961. godine došavši do čina general-majora. Nakon vojske osnovao je Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske na čijem je čelu bio do 1967. godine kada je bio izbačen iz Saveza komunista. Dolaskom demokracije u Hrvatsku osniva Hrvatsku demokratsku zajednicu te postaje prvi predsjednik Republike Hrvatske i njen vođa u Domovinskom ratu.

²⁰ A. Batović, 2017., str. 77.

²¹ Miko Tripalo bio je hrvatski političar i jedna od najvažnijih osoba u pokretu Hrvatskog proljeća. Sudjelovao je u antifašističkoj borbi u Drugom svjetskom ratu, a nakon rata se uključio u politički život. Obnašao je mnoge političke funkcije u Zagrebu te postepeno postao jedan od najvažnijih ljudi u Savezu komunista Hrvatske. Aktivno je sudjelovao u Hrvatskom proljeću te se zalagao za decentralizaciju i liberalizaciju. Nakon kraha pokreta bio je prisiljen podnijeti ostavku te se umiroviti. Dolaskom demokracije u Hrvatsku ponovno se politički aktivirao te je sudjelovao u osnutku Hrvatske narodne stranke.

predsjednica Vlade SR Hrvatske postala Savka Dabčević-Kučar.²² Oni su promijenili smjer dotadašnjeg djelovanja i razmišljanja te su postali više orijentirani na poboljšavanje trgovačkih odnosa i uspostavljanju mehanizma tržišta. Isto tako, za razliku od svojih prethodnika oni nisu odbijali nacionalno pitanje nego su prihvaćali vlastitu hrvatsku nacionalnost. To je bila velika promjena u odnosu na prije kada se nacionalno pitanje umanjivalo. Međutim, hrvatski komunisti su podržavali postojanje Jugoslavije i željeli da ona bude federativna država u kojoj su sve republike ravnopravne i gdje Hrvatska može razvijati i vlastiti suverenitet.²³

Hrvatski komunisti su se protivili svakoj vrsti nacionalizma kojega su u načelu smatrali opasnim, ali ono čemu su se najviše opirali bio je jugoslavenski unitarizam. Smatrali su da su centralističke i unitarističke težnje određenih struja u Jugoslaviji veća prijetnja za opstojnost Jugoslavije kao zajednice naroda od pojedinačnih nacionalizama republika koje su bile u sastavu Jugoslavije. Dapače, smatrali su da je suverenitet svake republike važan i da se Hrvatska prvotno mora ostvariti na taj način i da potom može postati pravi član Jugoslavije. Nasuprot tomu, oko Matice hrvatske su se sve više javljale ideje i razmišljanja kako Hrvatska može vlastiti suverenitet ostvariti isključivo izvan Jugoslavije kao samostalna i neovisna država. Smatrali su da Hrvatska treba imati vlastitu vojsku, vlastiti novac i vlastiti hrvatski jezik koji bi bio služben na teritoriju Hrvatske. Oni su umanjivali značaj partizanskog pokreta za postojanje hrvatske države te naglašavali kako Hrvati žive na teritoriju Hrvatske više od tisuću godina. Oni su vjerovali kako Hrvatska treba postati neovisnija i samostalnija država,

²² Savka Dabčević-Kučar se 1943. godine pridružila partizanskom pokretu. Nakon rata školovala se u SSSR-u i Zagrebu te je doktorirala ekonomiju. Bila je profesorica na Fakultetu ekonomskih znanosti u Zagrebu. Od 1967. do 1969. godine bila je Predsjednica Vlade SR Hrvatske, a nakon toga od 1969. do 1971. bila je na čelu Centralnog komiteta Saveza komunista Hrvatske. Zalagala se za veću liberalizaciju u Jugoslaviji te je bila aktivni sudionik Hrvatskog proljeća. Nakon kraha pokreta 1972. godine izbačena je iz Saveza komunista Jugoslavije. U demokratskoj Hrvatskoj obnašala je funkciju predsjednice Hrvatske narodne stranke.

²³ D. Bilandžić, 1999., str. 514.

no da se to treba dogoditi samo u Jugoslaviji koju treba demokratizirati da postane ravnopravnija federacija republika.²⁴

Vodstvo hrvatskih komunista nije odustajalo od radničkog samoupravljanja kao temelja postojanja Jugoslavije na kojemu se trebaju povezati svi narodi koji žive u toj zajednici. Međutim, ono u čemu su imali drugačije mišljenje od prijašnjeg vodstva što je bilo u izravnom nesrazmjeru s komunističkim učenjem jest to da su oni naglašavali nacionalnost radničke klase. Jugoslavija je nastala kao zajednica više naroda koji nisu bili povezani nacionalnošću čija se važnost umanjivala, već na temeljima radničke klase. Hrvatski komunisti su počeli naglašavati razlike radničke klase i pričati o hrvatskoj radničkoj klasi. Smatrali su da ne može doći do oslobođenja hrvatske radničke klase ako ne dođe do oslobođenja i jačanja neovisnosti Hrvata kao naroda. Izjednačavanje sve radničke klase u Jugoslaviji su vidjeli kao čisti pokušaj jačanja jugoslavenskog unitarizma, kojega su izjednačavali s jačanjem utjecaja Srbije. Smatrali su da centralizam Jugoslavije pogoduje samo najbrojnijem narodu Jugoslavije, odnosno Srbima. S druge strane, Srbi su smatrali da dijeljenjem radničke klase na pojedine narode dolazi do rušenja Jugoslavije i jačanja hrvatskog nacionalizma.²⁵

Kao protutezu tome, hrvatski komunisti su tvrdili da kod Srba vlada strah od Hrvatske i hrvatstva te da se prenaplašava osjećaj jugoslavenstva samo kako bi se naštetilo Hrvatima. Isto tako vjeruju da se pokušava povećati broj stanovnika koji se izjašnjavaju nacionalno kao Jugoslaveni samo kako bi došlo do jačanja centralizma, a samim time i moći koju ima najveća republika, odnosno Srbija. Vjeruju da se upravo u ravnopravnosti svih naroda i republika ogledava snaga Jugoslavije a ne u centralizmu i unitarizmu. Smatraju i da je nepravedno od

²⁴ S. Dabčević-Kučar, 1997., str. 618.

²⁵ S. Dabčević-Kučar, 1997., str. 150.-151.

strane vlasti da se tjera stanovnike Jugoslavije da se izražavaju Jugoslavenima, samo zato što bi time dokazali veću privrženost i pripadnost jugoslavenskoj državi.²⁶

U Hrvatskoj isto tako jača sve više prisutnost ideja o tome kako Hrvatska treba biti neovisna država izvan Jugoslavije. Oko te ideje su ponajviše bili okupljeni ljudi oko Matice hrvatske te studenti. Za razliku od hrvatskih komunista oni nisu naglašavali samoupravljanje i postojanje Jugoslavije kao jedini način na koji Hrvatska može biti samostalna i neovisna. Oni su smatrali da se prava samostalnost Hrvatske može dogoditi jedino njenim odvajanjem iz Jugoslavije te su postavili nacionalno pitanje kao osnovu njihova djelovanja. U Hrvatskoj se u to vrijeme naglašavalo i to da se Hrvatima narušava njihova vlastita kultura i baština nauštrb drugih naroda te da Srbi imaju puno veća prava po tom pitanju od Hrvata. Težnje Srba da se ojača jugoslavenski osjećaj su smatrali da zapravo ima za plan jačanja srpskog utjecaja u Jugoslaviji. Kao veliki problem Hrvati su vidjeli to da je veliki broj kadrova u Hrvatskoj i u Savezu komunista Hrvatske bio iz sastava srpskog stanovništva.²⁷

Ta neravnopravnost i nesrazmjer je bio jedan od glavnih izvora nezadovoljstva kod Hrvata. Sve više se naglašavalo to da Hrvati ne drže glavne poluge moću u Hrvatskoj u svojim rukama, već da su na mnogim pozicijama zapravo Srbi. Najviše se to osjetilo u dvije djelatnosti koje su imale vrlo velik značaj u Jugoslaviji, a to su bile policija i vojska. U razdoblju koje je prethodilo Hrvatskom proljeću po podacima je u policiji u Hrvatskoj manje od trećine zaposlenih bilo hrvatske nacionalnosti dok je u tijelima državne službe čak četvrtinu zaposlenih činilo srpsko stanovništvo. Takvi odnosi su bili vidljivi i u manjim gradskim i lokalnim sredinama te na većim razinama republike. Osim toga, prevlast Srba je postojala i u saveznim institucijama u kojima su bili prisutni svi narodi Jugoslavije, no Srbi su činili preko 70 % zaposlenih u tim društvima. Što se tiče vojske koja je bila izrazito bitna u

²⁶ S. Dabčević-Kučar, 1997., str. 142.

²⁷ M. Tripalo, 1989., str. 109.

Jugoslaviji, Srbi su tu također činili većinu. Krajem 1960-ih godina čak 60 % časnika u Jugoslavenskoj narodnoj armiji su bili Srbi, dok je Hrvata bilo oko 22 %. Svi ovi podaci izravno govore o tome kako u Jugoslaviji nije postojala ravnopravnost po pitanju zastupljenosti naroda u visokim državnim tijelima i polugama vlasti. Srbi su apsolutno dominirali te su svaki glas koji se usprotivio tomu smatrali kao udar na postojanje Jugoslavije.²⁸

Udar na hrvatsku nacionalnost je bio vidljiv i po odnosu naspram hrvatske povijesti. Nakon što su komunisti zavladali Jugoslavijom ubrzo se počela i prekrajati povijest hrvatskog naroda. Neki povijesni događaji su se izdvajali kao bitni dok su se neki drugi zanemarivali i brisali iz hrvatske povijesti. Zbog takvog stava se izbjegavalo spominjanje i naglašavanje uloge bana Josipa Jelačića te Zrinskih i Frankopana u hrvatskoj povijesti. Smatralo se da su takve povijesne osobe izvor potencijalnog nacionalizma te da su bili nastrojani isključivo prema Hrvatskoj, a ne prema jedinstvu južnih Slavena. Svako spominjanje njih u javnosti se smatralo hrvatskom nacionalističkom provokacijom. S druge strane su se naglašavale povijesne osobe poput Matije Gupca te njegove seljačke bune kao jasan prikaz klasne borbe protiv onih koji ugnjetavaju običan narod. Naglašavale su se i neke povijesne osobe koje su bile više nastrojene jugoslavenski, poput Josipa Jurja Strossmayera.²⁹

²⁸ Z. Radelić, 2006., str. 397.

²⁹ Z. Radelić, 2006., str. 410.

8. Ekonomski problemi

Razlike i trzavice između Hrvatske i Srbije nisu postojale samo na nacionalnom pitanju. Ekonomske prilike su isto tako imale veliki utjecaj na nezadovoljstvo Hrvatske odnosima u Jugoslaviji. Hrvatski ekonomisti su bili usmjereni na dokidanje centralizma te smanjivanje etatizma u Jugoslaviji. Zalagali su se za to da se poduzećima u Jugoslaviji dopusti veći nivo autonomije. S druge strane, ekonomisti u Srbiji su se tomu protivili i nastavili su smatrati da je dotadašnji socijalistički model najpogodniji za Jugoslaviju te da se tržište treba strogo nadzirati.³⁰

Veliki problem za Hrvatsku je isto tako bila odluka da se određeni dio deviza koje zaradi svaka od republika treba odložiti u Narodnu banku Jugoslavije koja je imala sjedište u Beogradu. Hrvatsko vodstvo je smatralo nepravednim to što hrvatska zarada ne može ostati u Hrvatskoj nego odlazi u zajedničku blagajnu odakle se dalje dijeli republikama. Unatoč tome što je upravo Hrvatska bila izvor većine deviza koje su dolazile u Jugoslaviju, veliki dio njih bio je pohranjen u Beogradu. Ovo je odgovaralo Srbima s obzirom na to da se najveći dio banaka i samim time bogatstva, nalazio upravo u Srbiji. Ovakvi sukobi su doveli i do raskola u jugoslavenskom vodstvu gdje je dio naginjao tome da se kapital koji ostvari svaka od republika upravo u toj republici i čuva, te onih koji su podržavali princip solidarnosti po kojem bi se iz zajedničke blagajne davalo svim republikama bez obzira na njihovu razvijenost. Hrvatska je podržavala čuvanje kapitala po republikama i to zbog toga što je Hrvatska bila ta koja je najviše patila zbog principa solidarnosti.³¹

Po pitanju prihoda od deviza Hrvatska je bila na prvom mjestu od svih jugoslavenskih republika, ali dobar dio toga nije mogla koristiti jer je taj prihod odlazio u druge republike.

³⁰ S.Dabčević-Kučar, 1997., str. 59.

³¹ Z. Radelić, 2006., str. 416.

Prihod od deviza koji je dolazio iz Hrvatske se najviše vidio u sektorima prometa, turizma, izvoza, te od strane hrvatskih radnika koji su živjeli i radili u inozemstvu. Svi ti prihodi su činili čak 40 % ukupnih prihoda Jugoslavije, no od toga Hrvatska nije vidjela puno. Zbog tih razloga se Hrvatska sporije razvijala od nekih drugih republika, poput Srbije. Upravo zbog toga je velik broj Hrvata sve češće odlazi raditi u zemlje zapadne Europe, osobito u drugoj polovici 1960-ih.³²

Oni koji nisu odlazili u inozemstvo su bili hrvatski komunisti u vodstvu države. Miko Tripalo i Savka Dabčević-Kučar su se sve više borili protiv onoga što im je bilo nametnuto iz Beograda. Sve više su donosili neke odluke i prijedloge koji se nisu slagali s onim što je bilo nametnuto od strane središnjice Partije. Propitivali su nacionalno pitanje i ekonomski odnos između republika. Isto tako su počeli sve više pričati i o privatnom vlasništvu, što je bio izravan udar na socijalizam. Postajali su sve popularniji u hrvatskom narodu zbog ovakvih stavova te su im se ljudi počeli sve više pridruživati. Kao posljedica toga sve više je jačao i osjećaj hrvatskog nacionalizma među narodom.³³

9. Pokretači Hrvatskog proljeća

Prije promatranja i analiziranja početaka samog pokreta, potrebno je prikazati kakvi su bili odnosi u Jugoslaviji i svijetu u vrijeme kada se odvijao pokret Hrvatskog proljeća. Što se tiče međunarodnog položaja Jugoslavije u promatranom razdoblju, on je odgovarao i zapadnim i istočnim silama Europe i svijeta. Zapad je u Jugoslaviji vidio socijalističku i komunističku državu koja za njih ipak nije bila toliko rigidna poput ostalih komunističkih

³² M. Baletić, 1990., str. 361.

³³ Z. Radelić, 2006., str. 432.

država Europe. Smatrali su da zbog toga Jugoslavija može utjecati na ostale istočnoeuropske zemlje koje su bile pod komunizmom. S druge strane, istočne sile, ponajviše SSSR, su vidjele u Jugoslaviji partnersku zemlju koja će biti uvijek na njihovoj strani. Jugoslavensko vodstvo predvođeno Josipom Brozom Titom je imalo ugled u oba svjetska bloka koji su ga primarno zbog toga i štitili. Osobito je to značajno od strane Zapada koji nije mario za manjak sloboda u Jugoslaviji. Nakon međunarodnih odnosa, bili su bitni i međurepublički odnosi unutar Jugoslavije. Hrvatska je teško mogla samostalno uspjeti s obzirom na to da joj ostale republike nisu bile spremne pomoći, nego su štoviše uvijek zastupale protivnu stranu. Posljednje što je uvelike ograničavalo Hrvatsku je bio kult ličnosti Josipa Broza Tita.³⁴

Hrvatsko proljeće kao pokret je svoj vrhunac doživio 1971. godine, međutim predradnje su počele puno ranije. Već objavom *Deklaracije* je hrvatski narod počeo pokazivati veliko nezadovoljstvo stanjem u Jugoslaviji, a to se sve više pogoršavalo i na nacionalnom i na gospodarskom planu. Unatoč tome što je nakon objave *Deklaracije* uslijedila odmazda prema jednom dijelu onih koji su bili zaslužni za njeno pisanje i objavljivanje, ipak to nije bilo toliko oštro koliko se mislilo. Matica hrvatska je i dalje nastavila s objavom časopisa, dok su brojni sudionici poput Franje Tuđmana i dalje zadržali određene političke uloge u društvu. Tito se isto tako suprostavio Milošu Žanku³⁵ koji je nakon objave *Deklaracije* tražio veće kazne za one koji su ju objavili, te je isto tako zahtijevao da se na jači način država bori protiv hrvatskog nacionalizma.³⁶

Što se tiče predvodnika i pokretača Hrvatskog proljeća, oni se mogu podijeliti na tri razine koje su sudjelovale u cjelokupnom pokretu. Ta tri izvora pokreta su bili: dio Saveza

³⁴ D. Bilandžić, 1999., str. 553.

³⁵ Miloš Žanko postao je član Komunističke partije Jugoslavije 1941. godine te je sudjelovao u antifašističkoj borbi u Drugom svjetskom ratu. Nakon rata obnašao je niz funkcija u Narodnoj Republici Hrvatskoj uključujući i onu potpredsjednika Sabora. Od 1967. do 1970. bio je potpredsjednik Savezne skupštine te je bio i član Centralnog komiteta Saveza komunista Hrvatske. Bio je kritičar hrvatskog nacionalizma, Hrvatskog proljeća te suparnik Dabčević-Kučar i Tripala. Godine 1970. smijenjen je sa svih funkcija zbog stavova koji su se protivili vodstvu Saveza komunista Hrvatske.

³⁶ Z. Radelić, 2006., str. 435.

komunista Hrvatske, Matica hrvatska te hrvatski studenti. Što se tiče hrvatskih komunista oni su sve više počeli govoriti o lošim odnosima u Jugoslaviji i problemima koje Hrvatska ima. Još 1968. godine su se iz Saveza komunista Hrvatske pobunili zbog toga što je država odustala od velikih investicija u nju, što je imalo negativan utjecaj na razvoj ekonomije Hrvatske. Ipak, ono što se smatra početkom Hrvatskog proljeća i ulaskom Saveza komunista Hrvatske u pokret se dogodilo na Desetoj sjednici Centralnog komiteta Saveza komunista Hrvatske koja se održavala od 15. do 17. siječnja 1970. godine. Ta sjednica je i prije njezinog održavanja bila jako bitna jer je bila prva koja se prenosila preko TV ekrana, tako da su svi stanovnici Hrvatske mogli vidjeti i čuti što se govori na sjednici.³⁷

Na sjednici se osudio jugoslavenski centralizam i unitarizam, te se isto tako spominjalo pitanje obrane hrvatske nacionalnosti, državnosti i baštine. Na toj sjednici se hrvatsko vodstvo odmaknulo od slijepog slušanja onoga što je donijelo jugoslavensko vodstvo te okrenulo više prema hrvatskim zahtjevima i željama. Na sjednici je Savka Dabčević-Kučar osudila unitarizam govoreći da on slabi Jugoslaviju te da pogoduje isključivo najbrojnijem narodu, odnosno Srbima. Osudila je unitarizam smatrajući da on nikako ne doprinosi tome da narodi Jugoslavije budu ravnopravni te da ruši svako potencijalno nacionalno pitanje stavljajući etikete nacionalizma na njih. Napala je unitariste i po tome što ih je optužila da proganjaju sve ono što se proglasi hrvatskim samo zbog toga što je to hrvatsko. U isto vrijeme na sjednici se osudio i nacionalizam. U govoru Dabčević-Kučar govori kako, suprotno tvrdnjama iz Srbije, ne jača nacionalizam u Hrvatskoj. Smatraju da su dapače, uspjeli sve što je u njihovoj moći da se smanji nacionalizam u Hrvatskoj te da tako trebaju i nastaviti.³⁸ Na sjednici je isto tako došlo i do osude Miloša Žanka i svih onih koji su ga podržavali. Sve ovo

³⁷ Z. Radelić, 2006., str. 437.

³⁸ D. Bilandžić, 1999., str. 565.

bilo je rađeno uz blagoslov Josipa Broza Tita koji je u više navrata rekao kako podržava zaključke Desete sjednice Centralnog komiteta Saveza komunista Hrvatske.³⁹

Drugi izvor Hrvatskog proljeća, koji je otvoreno pričao o hrvatskim nacionalnim problemima, bila je Matica hrvatska. Nakon objave *Deklaracije*, Matica hrvatska je i dalje nastavila s radom i objavom svojih časopisa. Već 1968. godine Matica hrvatska objavljivala je devet časopisa te izdala pet zbornika. Najvažniji časopisi Matice hrvatske tada su između ostalog bili *Kolo*, *Telegram* i *Republika*. Ti časopisi su bili usmjereni na hrvatsko nacionalno pitanje i na probleme koji su se odnosili na Hrvatsku. Htjeli su ojačati osjećaj hrvatstva i hrvatskog nacionalnog bića kod svojih čitatelja. Zalagali su se i za jačanje hrvatske nacionalnosti i branjenje te promoviranje hrvatske kulturne baštine. Svojim radom su htjeli ojačati pojam hrvatstva te umanjiti unitaristički pojam jugoslavenstva i jugoslavenskog naroda protiv kojih su se borili. Vjerovali su da im unitaristička Jugoslavija nameće pojmove poput jugoslavenske kulture i srpskohrvatskog jezika samo kako bi umanjila hrvatski nacionalni identitet. U časopisu *Kolo* Šime Đodan⁴⁰ je 1968. godine napisao kako unitaristička birokracija guši ekonomiju Jugoslavije te kako su za to zaslužni Srbi koji čine najveći broj zaposlenih u birokraciji. Piše isto tako i da birokracija služi samo za to da proširi utjecaj Srbije u Jugoslaviji te da napada svakoga tko poželi promijeniti stanje stvari u državi. Smatra isto tako da se svaka od republika treba nacionalno ostvariti i dobiti svoj suverenitet te da tek onda mogu postati dio zajednice Jugoslavije.⁴¹

U časopisima Matice hrvatske se isto tako kritizirao i odnos prema hrvatskom jeziku. Smatralo se kako se srpski izrazi konstantno stavljaju u hijerarhiji ispred hrvatskih izraza koji

³⁹ Z. Radelić, 2006., str. 437.-438.

⁴⁰ Šime Đodan postao je članom Komunističke partije za vrijeme Drugog svjetskog rata. Poslije rata ostao je neko vrijeme u vojsci da bi 1960. diplomirao na Pravnom fakultetu u Zagrebu na kojem je potom i predavao. Bio aktivni sudionik Hrvatskog proljeća te redovito pisao o ekonomskoj politici u Jugoslaviji. Nakon kraha pokreta dvije godine je proveo u zatvoru. U demokratskoj Hrvatskoj bio član Hrvatske demokratske zajednice te obnašao funkciju ministra obrane.

⁴¹ D. Bilandžić, 1999., str. 558.

potom bivaju zanemareni, te kako je cijeli projekt srpskohrvatskog jezika usmjeren isključivo na jačanje unitarizma i centralizma. Smatrali su i kako unitarizmom jača samo najbrojniji narod Jugoslavije kroz sve sfere života, politiku, kulturu i ekonomiju te je cilj bio da Hrvatska ne bude više iskorištavana od strane jugoslavenske birokracije. Do 1971. godine je Matica hrvatska sve više ojačala. Imali su te godine više od 50 000 članova te se snaga Matice hrvatske vidjela i po tome što su imali 55 ogranaka, i to u Hrvatskoj i inozemstvu. Tiskali su tada i više od 300 knjiga godišnje te uvelike proširili broj časopisa koji su počeli izlaziti po cijeloj Hrvatskoj, od Slavonije do Dalmacije. Godine 1971. počinje izlaziti i časopis *Hrvatski tjednik* koji je postao najvažniji časopis Matice hrvatske. Objavljivao se od travnja do prosinca 1971. godine te mu je stalno rastao broj čitatelja. Prvi broj koji je izašao bio je prodan u 35 000 primjeraka dok je posljednji broj imao nakladu od više od 180 000 primjeraka časopisa. Glavni urednici tog časopisa bili su Igor Zidić⁴² i Vlado Gotovac⁴³ te je časopis postao osnovno glasilo Hrvatskog proljeća. Od ostalih časopisa bitan je bio i ekonomski list naziva *Hrvatsko gospodarsko glasilo* koje je pisalo o ekonomskom stanju Hrvatske u Jugoslaviji. Vladimir Veselica⁴⁴ bio je glavni urednik toga lista.⁴⁵

Posljednji sudionici Hrvatskog proljeća bili su hrvatski studenti. Studenti su imali vrlo veliku ulogu u jačanju hrvatskog nacionalnog pokreta. Jačanje studentskog pokreta započelo je kada je na poziciju studenta-prorektora na zagrebačkom Sveučilištu izabran Ivan Zvonimir

⁴² Igor Zidić je bio jedan od sudionika Hrvatskog proljeća te urednik časopisa *Hrvatski tjednik* sve do njegova ukidanja zbog kraha Hrvatskog proljeća. Diplomirao je komparativnu književnost i povijest umjetnosti na Sveučilištu u Zagrebu. U demokratskoj Hrvatskoj bio je na čelu Matice hrvatske od 2002. do 2014.

⁴³ Vlado Gotovac je bio hrvatski pjesnik i filozof. Radio je na Radioteleviziji Zagreb te je bio urednik časopisa *Hrvatski tjednik*. Zbog svog sudjelovanja u Hrvatskom proljeću bio je uhićen te je izgubio građanska prava. U demokratskoj Hrvatskoj bio je na čelu Matice hrvatske (od 1990. do 1996.), zastupnik u Hrvatskom saboru te predsjednik Hrvatske socijalno-liberalne stranke.

⁴⁴ Vladimir Veselica bio je hrvatski ekonomist i političar. Bio je aktivni sudionik Hrvatskog proljeća zbog čega je nakon kraha pokreta ostao bez svog položaja na Visokoj školi za vanjsku trgovinu. U demokratskoj Hrvatskoj bio na čelu Hrvatske demokratske stranke.

⁴⁵ Z. Radelić, 2006., str. 439.

Čičak.⁴⁶ Čičak je već i prije izbora imao reputaciju osobe koja je bila izrazito nacionalno i klerikalno orijentirana te isto tako nije bio član Saveza komunista Hrvatske. U medijima i partiji se pokušalo što više ocrniti ime Ivana Zvonimira Čička međutim to mu je donosilo sve veću popularnost na sveučilištu te među njegovim istomišljenicima.⁴⁷ Dolazak njega na tu poziciju je uvelike dalo zamaha studentima da se uključe i ojačaju pokret Hrvatskog proljeća. Promjene su se počele događati i u drugim organizacijama povezanima sa studentima. Tako je novi vođa Saveza studenata Zagreba postao Dražen Budiša⁴⁸ dok je za potpredsjednika izabran Goran Dodig⁴⁹. Ante Paradžik⁵⁰ došao je na čelo Saveza studenata Hrvatske.⁵¹ Posljednji u nizu koji je došao na čelo važne organizacije bio je Ivan Vrkić⁵² koji je postao predsjednik Saveza omladine Hrvatske. Svi ti novi čelnici organizacija bili su usmjereni na hrvatsku nacionalnost. Nacionalno pitanje bilo im je puno važnije od klasnog pitanja za kojeg su smatrali da je obilježje jugoslavenstva.⁵³ Velika većina najvažnijih studentskih predstavnika je dolazilo iz Dalmatinske zagore i Hercegovine koje su predstavljale siromašnije dijelove Jugoslavije odakle su mnogi ljudi morali odlaziti na rad u inozemstvo. Oni su započeli sa svojim prosvjedima te su tražili da devize ostaju u republici koja je i donijela devize u Jugoslaviju, te da se obavezna vojna služba odrađuje na jeziku republike u

⁴⁶ Ivan Zvonimir Čičak bio je jedan od vođa studentskog pokreta u okviru Hrvatskog proljeća. Nakon kraha pokreta bio je uhićen i osuđen. U demokratskoj Hrvatskoj bio je jedan od obnovitelja Hrvatske seljačke stranke. Godine 1993. utemeljio je Hrvatski helsinški odbor.

⁴⁷ T. Ponoš, 2007., str. 88.

⁴⁸ Dražen Budiša bio je jedan od vođa studentskog pokreta za vrijeme Hrvatskog proljeća. Nakon kraha pokreta bio je uhićen i osuđen. Nakon izlaska iz zatvora radio je kao knjižničar u Nacionalnoj sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. U demokratskoj Hrvatskoj bio je predsjednik Hrvatske socijalno-liberalne stranke te potpredsjednik Vlade Republike Hrvatske.

⁴⁹ Goran Dodig bio je jedan od sudionika Hrvatskog proljeća u okviru studentskog pokreta dok je studirao na Medicinskom fakultetu u Zagrebu. Nakon kraha pokreta bio je uhićen i osuđen. U demokratskoj Hrvatskoj bio je član Hrvatske socijalno-liberalne stranke, a 2009. utemeljio je Hrvatsku demokršćansku stranku.

⁵⁰ Ante Paradžik bio je jedan od sudionika Hrvatskog proljeća u okviru studentskog pokreta. Nakon kraha pokreta bio je uhićen i osuđen. Sve do demokratskih promjena u Jugoslaviji bio je više puta uhićen zbog iskazivanja svog hrvatsva. Sudjelovao je u osnivanju Hrvatske demokratske zajednice, Hrvatske demokratske stranke te Hrvatske stranke prava čiji je bio dopredsjednik. Bio je i načelnik ratnog stožera Hrvatskih obrambenih snaga. Godine 1991. ubijen je od strane hrvatskih policajaca.

⁵¹ T. Ponoš, 2007., str. 130.

⁵² Ivan Vrkić bio je jedan od sudionika Hrvatskog proljeća u okviru studentskog pokreta. Vrlo blisko je surađivao s Tripalom i Dabčević-Kučar. Poslije kraha pokreta ostao je bez brojnih funkcija koje je obnašao. U demokratskoj Hrvatskoj bio je član Hrvatske narodne stranke i gradonačelnik Osijeka.

⁵³ A. Batović, 2017., str. 159.

kojoj se ta služba i obavlja uz to da tri četvrtine onih koji moraju ići na obveznu službu ju obavlja u vlastitoj republici.⁵⁴

Iako je bilo određenih razlika između pokretača Hrvatskog proljeća, ipak je bilo i onih stvari koje su ih vezale. Svi su htjeli da ojača hrvatsko gospodarstvo koje se sporo razvijalo, htjeli su i pojačati hrvatski identitet u Jugoslaviji i u politici i kulturi. Borili su se za veću zastupljenost hrvatskog jezika i hrvatskih izraza. Zalagali su se i za jačanje hrvatske državnosti i za veću jednakost građana u Jugoslaviji.⁵⁵

10. Širenje i jačanje Hrvatskog proljeća

Nakon Desete sjednice Centralnog komiteta Saveza komunista Hrvatske, pokret nacionalnog otpora se počeo sve više širiti i jačati. To je vidljivo po dolascima novih ljudi na važne pozicije u studentskim organizacijama koji su uvelike podržavali taj novi smjer hrvatske politike. Mladi hrvatski političaru u vrhu Saveza komunista Hrvatske su se sve više odmicali od starijih generacija političara i uzimali novi pravac djelovanja. Ipak, ono što je i dalje bilo prisutno u društvu je to da međunarodna zajednica nikako nije podržavala ikakve nacionalne pokrete u Jugoslaviji jer su ju vidjeli kao idealnog partnera i posrednika između zapadne i istočne Europe. Josip Broz Tito je isto tako i dalje bio važna uloga u jugoslavenskom društvu koja je oko sebe okupljala veliki broj poklonika. Tito je podržavao hrvatski vrh nakon Desete sjednice što mu je donijelo probleme kod drugih republika u Jugoslaviji, ponajviše u Srbiji koji su u sjednici vidjeli pokušaj obnove hrvatskog nacionalizma. Napadi na Hrvatsku su također dolazili i iz ostalih republika koji su smatrali da

⁵⁴ Z. Radelić, 2006., str. 442.

⁵⁵ I. Zidić, 2017., str. 22.

je hrvatsko komunističko vodstvo nedovoljno osudilo hrvatski nacionalizam.⁵⁶ Savka Dabčević-Kučar je na te optužbe odgovarala tako što je govorila da oni osuđuju nacionalizam što se moglo vidjeti i po tome da su hrvatski emigranti napali Desetu sjednicu smatrajući ju prevarom Hrvatske i hrvatskog naroda. Tito je cijelo vrijeme bio na strani odluka donesenih na Desetoj sjednici te im je više puta i javno izrazio svoju podršku.

U razdoblju do Desete sjednice, pa i oko nje, Savez komunista Hrvatske je bio jedan od najvećih saveznika Josipa Broza Tita u Jugoslaviji. Tito je imao sve lošiji odnos sa Srbijom s obzirom na to da je nekoliko godina ranije smijenio Aleksandra Rankovića koji je bio žarišna točka srpskog naroda u vrhu jugoslavenske politike. Tito je tako na političkoj razini podržavao Mika Tripala i Savku Dabčević-Kučar za koje je smatrao da su budućnost Jugoslavije te ih je često podupirao kod određenih sukoba s predstavnicima drugih republika. Imao je Tito isto tako i dobar osobni odnos s Tripalom i Dabčević-Kučar. Njegova potpora se najbolje vidjela nakon Desete sjednice koju je podržao jer se borila protiv unitarizma a za veću ravnopravnost naroda u Jugoslaviji. S druge strane i Savez komunista Hrvatske se nije htio zamjeriti Titu. Sve do vrhunca Hrvatskog proljeća vođe hrvatskih komunista nisu vidjele mogućnost da Hrvatska postane neovisna država izvan Jugoslavije. Njihov cilj je bio da Hrvatska ojača i da postane ravnopravnija država pod Jugoslavijom i pod socijalističkom politikom.⁵⁷

Unatoč takvom stavu, shvaćanje hrvatskih nacionalnih problema u Jugoslaviji se počelo sve više širiti te su se ideje koje su se promicale od strane vođa hrvatske politike počele sve više širiti i među običnim pukom u Hrvatskoj. Deseta sjednica je dovela i do toga da se nacionalna politika gurne u prvi plan te da se naglašavaju problemi koje republika ima na nacionalnoj osnovi. Hrvati su počeli sve više biti svjesni vlastitog nacionalnog identiteta i

⁵⁶ D. Bilandžić, 1999., str. 573.

⁵⁷ S. Dabčević-Kučar, 1997., str. 301.

nacionalne povijesti. Promijenilo se razmišljanje koje je prije bilo isključivo usmjereno na klasnu borbu u društvu. Deseta sjednica je usmjerila Hrvate prema drugačijem shvaćanju politike i društva. Počele su se naglašavati hrvatske nacionalne tradicije poput hrvatske kulture, umjetnosti i povijesti. Tijekom 1971. godine takvo što je bilo sve vidljivije. Hrvatske zastave su postajale vidljivije na proslavama. Počeli su se obilježavati i povijesni događaji, poput godišnjice smrti Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana koji su bili primjer boraca za hrvatsku nacionalnost i državnost. U listopadu 1971. godine se uprizorila i opera *Nikola Šubić Zrinski* što je izazvalo valove novoprobudjenih nacionalnih osjećaja kod publike koja je operu gledala, osobito u trenutku kada se na sceni prikaže hrvatska zastava.⁵⁸

Pitanje hrvatskog jezika je postajalo sve važnije za promatranje gdje su se Hrvati počeli boriti da ravnopravnost hrvatskih izraza u jugoslavenskom javnom prostoru. Hrvatska ekonomija i gospodarstvo su postali isto tako problem koji je bio važan za Hrvate. Samim time se širila borba protiv unitarista i centralista koji su smatrali sve hrvatske probleme rušilačkim elementom u zajednici jugoslavenskih naroda. Širenjem pojave medija, od novina i časopisa pa sve do televizora, sve te hrvatske nacionalne misli su na lakši način dolazile do hrvatskih građana.⁵⁹

Postepeno se stanje u Jugoslaviji ipak mijenjalo s obzirom na to da je sve više bilo pojava koje su odudarale od strogog političkog života koji je prije bio prisutan u Jugoslaviji. Počela je i sve veća borba između unitarista s jedne strane, federalista i konfederalista s druge, te onih koji su htjeli samostalnost republika s treće strane. Kroz to je sve više jačao i pokret Hrvatskog proljeća. Na čelu pokreta bio je Centralni komitet Saveza komunista Hrvatske koji je kroz 1970. godinu postajao sve popularniji u hrvatskom narodu. Njihovi vođe Miko Tripalo i Savka Dabčević-Kučar su bili nositelji te popularnosti koja je došla do razina da su se o

⁵⁸ A. Batović, 2017., str. 164.

⁵⁹ D. Bilandžić, 1999., str. 579.

njima pjevale narodne pjesme te ih se vidjelo kao prave vođe hrvatskog naroda. Veliku potporu oni nisu imali samo u narodu već i u važnim organizacijama i strukturama unutar Hrvatske. Matica hrvatska ih je uvelike podupirala, kao i hrvatsko studentsko vodstvo. Iza vođa hrvatske politike je stajalo i Društvo hrvatskih književnika koje je objavilo Deklaraciju 1967. godine, te Sveučilište u Zagrebu. Velika je bila potpora i medija koji su na blagonaklon način gledali na njih. Ono što je također bilo znakovito je da su Tripalo i Dabčević-Kučar imali i veliku potporu i komunista, ali i onih koji nisu bili učlanjeni u Partiju. Ono što je bilo bitno je i to da je sve do proljeća 1971. godine Centralni komitet Saveza komunista Hrvatske bio u potpunosti jedinstven u svojim nastupima te su tako činili vrlo moćnu snagu u borbi za veća hrvatska prava. Stajali su čvrsto iza svojih političkih uvjerenja u kojima se isticala borba za jaču ekonomiju Hrvatske te borba oko deviza. Hrvatski vođe su postajali sve stroži oko svojih zahtjeva te su imali osobito veliku potporu u nekim dijelovima gdje je bio veliki broj Hrvata živio, poput Dalmatinske zagore i Hercegovine.⁶⁰

Jačanjem Centralnog komiteta sve više jačaju i ostali izvori Hrvatskog proljeća, a to su Matica hrvatska i studentsko vodstvo. Matica hrvatska je doživjela procvat po broju članova, ogranaka te časopisa. Bila je vrlo jedinstvena s Centralnim komitetom, međutim u Matici su pisali i neke stvari s kojima se hrvatsko komunističko vodstvo nije slagalo. To ipak nije dovelo do smanjenja popularnosti Matice hrvatske koja je bila na vrlo visokoj razini 1970. i 1971. godine. Uz to što je imala 55 ogranaka u Hrvatskoj, Matica hrvatska je imala i 30 ogranaka izvan Hrvatske. Na čelu Matice je 1970. godine došao Ljudevit Jonke⁶¹ za čije vrijeme je Matica sve više jačala. Matica hrvatska je počela djelovati i kao svojevrsna politička stranka s obzirom da je imala jako puno takvih obilježja, poput središnje

⁶⁰ D. Bilandžić, 1999., str. 583.

⁶¹ Ljudevit Jonke bio je hrvatski jezikoslovac i profesor na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Bio je i član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Podržavao je *Deklaraciju* te se protivio Novosadskom dogovoru. Nakon kraha Hrvatskog proljeća bio je prisilno umirovljen 1973. godine.

organizacije, brojnih ogranaka po republici, veliku popularnost u narodu, a na kraju i vlastite medije kroz brojne novine i časopise koji su izlazili pod paskom Matice hrvatske.⁶²

Što se tiče studenata oni su se također sve više udruživali i organizirali kako bi i oni činili bitnu snagu ravnopravnu ostalim čimbenicima u borbi za hrvatsku nacionalnost. Nove vođe studenata, Dražen Budiša i Ivan Zvonimir Čičak su bili prihvaćeni od strane Centralnog komiteta. Počeli su sve više imati mitinge i držati govore o borbi za hrvatsku nacionalnost. Kroz jačanje studentskog pokreta su počeli i prvi problemi između vođa Hrvatskog proljeća, odnosno između studenata i Centralnog komiteta Saveza komunista Hrvatske. Jedan od onih koji je postao vođa studentskog pokreta i borbe za hrvatsku nacionalnost bio je Marko Veselica⁶³. On je u svom govoru u travnju 1971. godine govorio kako je Matica hrvatska prava snaga hrvatske politike u praktičnom i organizacijskom smislu i kako bi ona trebala biti nositelj hrvatske borbe a ne Savez komunista Hrvatske. U govoru isto tako spominje kako se nacionalni pokret mora proširiti po čitavoj Hrvatskoj i ući u pore svakog društva i organizacije kako bi pridobio što više poklonika i kako bi se što više ljudi okupilo oko zajedničkog cilja, a da sve to treba biti predvođeno Maticom hrvatskom. U govoru se isto tako moglo shvatiti njegov poziv na rušenje poretka u Jugoslaviji i na samostalnost Hrvatske. S druge strane Miko Tripalo je na ovaj govor odgovorio tako što je rekao da je dobro da hrvatski nacionalni pokret raste i da se razvija, ali isto tako da pokret treba imati jasnog vođu i veću koordinaciju među svojim članstvom.⁶⁴

⁶² D. Bilandžić, 1999., str. 584.

⁶³ Marko Veselica bio je hrvatski ekonomist i političar. Za vrijeme Hrvatskog proljeća bio je profesor na Sveučilištu u Zagrebu. Bio je jedan od najistaknutijih vođa studentskog pokreta te je nakon kraha pokreta bio uhićen i osuđen. Zajedno s bratom Vladimirom Veselicom sudjelovao je u osnutku Hrvatske demokratske zajednice te kasnije Hrvatske demokratske stranke čiji je bio i predsjednik.

⁶⁴ D. Bilandžić, 1999., str. 585.

11. Problemi u pokretu

Hrvatski nacionalni pokret počinje sve više rasti i popularnost hrvatskih političkih vođa sve više uzima maha. Jugoslavensko vodstvo je pokušalo tomu doskočiti jačanjem federativnih elemenata koji su trebali učvrstiti narode Jugoslavije, ali u tome nisu uspjeli. Hrvati su htjeli sve veća prava i samostalnosti, a problemi su se počeli javljati i u Srbiji gdje je jačala ideja Velike Srbije i velikosrpskog ustanka. Zbog toga je dolazilo i do sve veće netrpeljivosti i sukoba na razini Hrvatske i Srbije. Mediji u Srbiji su konstantno optuživali hrvatsko vodstvo za nacionalizam i za rušenje Jugoslavije te se u Hrvatskoj to shvaćala kao stvarnost u kojoj suživot sa Srbima pod istom državom više nije moguć. Ipak, najveći sukob se dogodio za vrijeme tzv. špijunske afere. U toj aferi se optužilo Savez komunista Hrvatske, osobito Centralni komitet da je u suradnji s Brankom Jelićem⁶⁵ koji je bio vođa hrvatskih emigranata u Njemačkoj vrlo blizak s ustaškim emigrantima koji su napustili Hrvatsku nakon Drugog svjetskog rata. Optuživan je hrvatski vrh da u dogovoru s Brankom Jelićem želi srušiti Jugoslaviju te osamostaliti Hrvatsku pod patronatom SSSR-a. Hrvatski političari su to shvatili kao izravan napad na njih te su se susreli s Josipom Brozom Titom kako bi dokazali da nikakvih kontakata s Jelićem nije bilo. Tito je odlučio osnovati komisiju koja je 23. ožujka 1971. godine obznanila kako je to zaista i bila laž smišljena kako bi se naštetilo ugledu Saveza komunista Hrvatske te kako bi se diskreditirao hrvatski politički vrh.⁶⁶

Ipak, ono što nije bilo objavljeno je to tko je stajao iza te zavjere s obzirom na to da se pretpostavljalo da je to bio netko iz Jugoslavije. Kao odgovor na to Centralni komitet Saveza komunista Hrvatske je izdao proglas u kojem napada urotnike koji su donijeli tu lažnu priču te

⁶⁵ Branko Jelić bio je član Hrvatske stranke prava za vrijeme Kraljevine SHS. Većinu života proveo je u imigraciji. Prije Drugog svjetskog rata surađivao je s Antom Pavelićem, dok je za vrijeme Drugog svjetskog rata bio u zatvoru u Velikoj Britaniji. Nakon izlaska iz zatvora odlazi u Njemačku gdje objavljuje novine *Hrvatska Država*. Godina 1970. i 1971. na Branka Jelića je pokušano nekoliko atentata, a 1972. godine je preminuo od posljedica trovanja.

⁶⁶ S. Dabčević-Kučar, 1997., str. 504.

isto tako govore kako su ti urotnici zapravo jugoslavenski unitaristi koji su djelovali preko nekih državnih organa. Ovaj je proglas bio objavljen unatoč tomu što se tražilo od hrvatskih komunista da ne govore javno o cijeloj toj temi. Kao odgovor na proglas Tito je sazvao 17. sjednicu Predsjedništva Saveza komunista Jugoslavije na Brijunima koja je trajala 3 dana, od 28. do 30. travnja 1971. godine. Nacionalni problemi i sukobi su se sve više počeli javljati te je Tito morao intervenirati. U jednom razgovoru je rekao kako će ako bude potrebno dići vojsku i s pomoću nje uvesti red u Jugoslaviju te da će pronaći saveznike u svakoj od republika za to postići.⁶⁷

Tito je na sjednici vrlo kritički govorio o stanju u Jugoslaviji i govorio o mogućnostima građanskog rata. Izravno je kritizirao ideje nekih od članova Predsjedništva da se Jugoslavija raspadne te da dođe do potpune samostalnosti republika. Kritizirao je isto tako i medije u Jugoslaviji smatrajući ih predvodnicima koji ruše opstojnost Jugoslavije. Na kraju prvog dana je rekao kako želi da Jugoslavija nastavi postojati kroz federativnost. Savka Dabčević-Kučar je na ove kritike odgovorila tako što je kritizirala u jednakoj mjeri i unitarizam i hrvatski nacionalizam, dovoljno puno da do kritike dođe ali i dovoljno malo da se proba nikome ne zamjeriti.⁶⁸

Ipak, najznačajniji događaj na ovoj sjednici se zbio posljednjeg dana sjednice. Tada je za vrijeme sastanka Tito napustio prostoriju te se vratio i rekao kako ga je zvao Leonid Brežnjev. Brežnjev je tada bio Generalni sekretar komunističke partije Sovjetskog Saveza. Po Titovim navodima, Brežnjev je izrazio zabrinutost zbog stanja u Jugoslaviji te čak rekao kako je čuo da se narod okuplja i da je započeo ustanak u Jugoslaviji te da se vojska ustanika počela kretati put Beograda. Brežnjev je isto tako ponudio Titu vlastitu vojsku da riješi problem, no Tito je to odbio rekavši kako ima kontrolu nad situacijom u Jugoslaviji. Tito je

⁶⁷ M. Baletić, 2003., str. 271.

⁶⁸ D. Bilandžić, 1999., str. 589.

uvelike dramatično prikazao taj poziv na nastavku sjednice kako bi što više prestrašio Predsjedništvo prijetnjom sovjetske vojske. S obzirom na prijašnje ustanke koje je sovjetska vojska ugušila u Mađarskoj i Čehoslovačkoj, mnogi od onih koji su bili na sastanku su ozbiljno shvatili te prijetnje. Tito je pozivao na jačanje jedinstva Jugoslavije te povratak izvornom socijalizmu. Bilo je ipak onih koji su smatrali da je Tito izmislio taj razgovor samo kako bi se Predsjedništvo složilo.⁶⁹

Do slaganja Predsjedništva je na kraju i došlo. Donesena je odluka o reformi federacije te isto tako i odluka kojom se osuđuje nacionalizam kao glavna prijetnja održavanju Jugoslavije te njenih naroda, što je prihvaćeno i u Savezu komunista Hrvatske. Ipak, nije došlo do smjene vodstva Saveza komunista Hrvatske tako da se pokret Hrvatskog proljeća i dalje mogao nastaviti. U Zagrebu je veliki skup održala Savka Dabčević-Kučar pred 200 000 ljudi. U svom govoru osuđivala je unitarizam i hrvatski nacionalizam, ali je ipak publika bila dominantno hrvatski nacionalno raspoložena. Na pozornici gdje su se održavali govori je stajala hrvatska zastava, slušala se hrvatska himna te se tražila hrvatska neovisnost. Govor Dabčević-Kučar je isto tako bio često prekidano zbog klicanja i pljeskanja koje je dolazilo od publike.⁷⁰

12. Rascjepi u pokretu

Sve do 17. sjednice Predsjedništva u Hrvatskoj je bilo prisutno veliko zajedništvo između boraca za hrvatska prava i vođa Hrvatskog proljeća. U tom razdoblju pokret je sve više jačao i širio se po cijeloj Hrvatskoj. Miko Tripalo i Savka Dabčević-Kučar su se već bili profilirali kao vođe hrvatskog nacionalnog pokreta iz Centralnog komiteta Saveza komunista

⁶⁹ A. Batović, 2017., str. 183.

⁷⁰ A. Batović, 2017., str. 188.

Hrvatske, ali njima su se pridružili i neki njihovi kolege poput Ivana Šibla⁷¹ i Pere Pirker⁷². Matica hrvatska i studentsko vodstvo su također sve više jačali te su oni sami imali svoje vođe koji su tijekom vremena postajali sve prepoznatljiviji i aktivniji. Neki od tih vođa bili su Dražen Budiša, Ivan Zvonimir Čičak, Franjo Tuđman, Marko Veselica i mnogi drugi. Pokret je zahvatio veliki dio hrvatskog naroda koji je počeo razmišljati o Hrvatskoj kao slobodnoj i neovisnoj državi. Širenje pokreta je značilo da su u pokretu bili prisutni i komunisti nezadovoljni položajem Hrvatske u Jugoslaviji, i protivnici komunizma koji su u Hrvatskom proljeću vidjeli izlazak Hrvatske iz komunističkog sustava. Smatrali su da će time Hrvatska postati moderna europska zemlja u kojoj će se bolje živjeti nego u Jugoslaviji.⁷³

Ipak, nakon 17. sjednice Predsjedništva došlo je do sukoba i problema u Savezu komunista Hrvatske. Još od prije su bili prisutni sukobi unutar Saveza komunista zbog smjena generacija kada su mlađi komunisti počeli dolaziti na visoke pozicije umjesto prijašnje starije generacije. Ti sukobi su se produbili nakon 17. sjednice te reformi federacije koje su se dogodile u Jugoslaviji. Jedan dio Saveza komunista Hrvatske, predvođen Vladimirom Bakarićem⁷⁴, smatrao je da ne treba ustrajati u hrvatskom nacionalnom pokretu te su ušli u sukob s Mikom Tripalom i Savkom Dabčević-Kučar. Tripalo i Dabčević-Kučar su htjeli da pokret bude ujedinjen, dok su Bakarić i njegovi pristaše u tome vidjeli problem. Oni su smatrali da je Hrvatska već došla u bolji položaj zbog reforme federacije te da treba biti strpljiv i ustrajan u daljnjim reformama. Njihov stav je bio da bi do njih s vremenom došlo, ali

⁷¹ Ivan Šibl se pridružio Komunističkoj partiji Jugoslavije 1941. godine te je sudjelovao u antifašističkoj borbi za vrijeme Drugog svjetskog rata. Nakon rata je jedno vrijeme radio u Jugoslavenskoj narodnoj armiji da bi se potom aktivirao i politički te postao zastupnik Sabora SR Hrvatske te kasnije Savezne skupštine. Krahom Hrvatskog proljeća 1972. godine izbačen je iz Komunističke partije.

⁷² Pero Pirker bio je hrvatski političar i jedan od najviših dužnosnika Saveza komunista Hrvatske za vrijeme Hrvatskog proljeća. Od 1963. do 1967. bio je gradonačelnik Zagreba. Krahom pokreta bio je prisiljen dati ostavku na sve političke funkcije. Preminuo je 1972. godine te je na njegovom sprovodu bilo više od 100 000 ljudi što se tada smatralo podrškom svrgnutom vodstvu Saveza komunista Hrvatske.

⁷³ D. Bilandžić, 1999., str. 598.

⁷⁴ Vladimir Bakarić bio je jedan od najvažnijih hrvatskih političara u Jugoslaviji. Sudjelovao je u antifašističkoj borbi za vrijeme Drugog svjetskog rata te je nakon toga obnašao brojne političke funkcije, uključujući one predsjednika Vlade i Sabora Narodne Republike Hrvatske. Bio je na čelu Komunističke partije Hrvatske te član Predsjedništva SFRJ od 1974. do svoje smrti 1983. godine. Bio aktivni protivnik Hrvatskog proljeća i sudjelovao u njegovom krahu.

da pokret treba ugasiti zbog potencijalnih problema koji se mogu dogoditi Hrvatskoj od strane drugih republika u Jugoslaviji. I jedna i druga struja u Savezu komunista Hrvatske dobila je svoje pristaše te je došlo do unutarnjeg sukoba između njih. Ono što ih je ipak povezivalo je to da niti jedna niti druga strana nije bila za potpuni izlazak iz Jugoslavije kao što su bili članovi Matice hrvatske i studenti. U Savezu komunista Hrvatske stav je bio jednak po pitanju nastavka socijalizma, no razlike su bile po pitanju metoda kako doći do većih prava za Hrvatsku.⁷⁵

Sukob unutar Centralnog komiteta Saveza komunista Hrvatske se sve više širio te je Josip Broz Tito odlučio osobno djelovati. Sastanak između Tita i Centralnog komiteta Saveza komunista Hrvatske održao se 4. srpnja 1971. godine. Tito se ponio jako kritički prema Centralnom komitetu. Smatrao je da nacionalizam u Hrvatskoj sve više jača te da Centralni komitet ne radi ništa po pitanju gašenja hrvatskog nacionalizma. Isto tako je smatrao da su oni odgovorni zbog jačanja Matice hrvatske te izrazio svoje protivljenje postojanju Matice kao jake političke organizacije. Dio Saveza komunista Hrvatske oko Vladimira Bakarića se složio s Titom, dok se dio oko Tripala i Dabčević-Kučar protivio Titovom izlaganju.⁷⁶ Tito je ipak i dalje bio na strani Tripala i Dabčević-Kučar koje je na osobnoj razini sve više preferirao u odnosu na Bakarića kojega je smatrao isluženim kadrom. S druge strane u novom vodstvu Centralnog komiteta je vidio svoje saveznike u obnovi Jugoslavije.⁷⁷ Bakarić nije bio sretan s ovim razvojem događaja jer je smatrao da će socijalizam propasti. U jednom trenutku je rekao da bi bolje bio bilo kakav socijalizam bolja opcija nego da socijalizma uopće nema.⁷⁸

Malo poslije tog sastanka, točnije 12. i 13. srpnja, održana je Četvrta konferencija Saveza komunista Hrvatske. Na konferenciji se donose odluke kako se Hrvatska zalaže za

⁷⁵ D. Bilandžić, 1999., str. 599.

⁷⁶ M. Tripalo, 1990., str. 155.

⁷⁷ S. Dabčević-Kučar, 1997., str. 682.

⁷⁸ M. Baletić, 1990., str. 264.

jedinstvo Jugoslavije te daljnje povezivanje s ostalim jugoslavenskim republikama po pitanju društva, gospodarstva, kulture i svakog drugog aspekta društvenog života. Isto se tako navodi da će Hrvatska ustrajati u održavanju Jugoslavije i ravnopravnosti svih naroda koji u njoj žive. Nedugo nakon toga, 2. kolovoza, Savez komunista Hrvatske donosi odluke u kojima se planira obračunati s hrvatskim nacionalizmom kojeg smatraju protivnikom socijalizma i Jugoslavije. Osobito su se okomili na Maticu hrvatsku i studentske pokrete koje vide kao središta oporbenog djelovanja. Gledaju na njih kao na urotnike protiv Saveza komunista Hrvatske i Jugoslavije.⁷⁹

Još prije tih odluka, 23. srpnja iz Saveza komunista Hrvatske bili su isključeni Marko Veselica i Šime Đodan. To je obrazloženo time što su Veselica i Đodan pisali kako Hrvatska treba biti samostalna država i to prezentirali kao stav Saveza komunista Hrvatske. Po mišljenju saveza, time su spriječili njihovu borbu protiv unitarizma.⁸⁰ Ovaj događaj je doveo do problema između Saveza komunista Hrvatske s jedne, te studenata i Matice hrvatske s druge strane. Naime, Đodan i Veselica su bili izrazito popularni među studentima kao ljudi koji su kritički govorili o Jugoslaviji u ekonomskom smislu i koji su govorili kako je Hrvatska konstantno pljačkana od strane države. Pisali su o potrebama za ostankom deviza u Hrvatskoj te jačanju hrvatskog gospodarstva. Vođe hrvatskih studenata, Ivan Zvonimir Čičak, Dražen Budiša i Ante Paradžik, su 28. srpnja u Splitu dali izjavu u ime Saveza studenata Hrvatske. U izjavi su se usprotivili izbacivanju Đodana i Veselice iz Saveza komunista Hrvatske. Ipak, Sveučilište u Rijeci nije podržalo ovu izjavu te je tu došlo i do prvih pucanja u studentskom pokretu.⁸¹

Studenti su sve više počeli gledati na Savez komunista Hrvatske kao nekoga tko nije dovoljno jak i spreman voditi borbu za hrvatsku nacionalnost. Tome se izravno usprotivio

⁷⁹ D. Bilandžić, 1999., str. 603.

⁸⁰ S. Dabčević-Kučar, 1997., str. 672.

⁸¹ T. Ponoš, 2007., str. 145.

Miko Tripalo koji se u Splitu sastao s Budišom i objasnio mu kako djelovanja studenata štete Savezu komunista Hrvatske i njihovom položaju, što Budiša nije htio prihvatiti. Tripalo se kasnije u svojim govorima kritički odnosio prema studentima od kojih je zahtijevao da prate službenu politiku Saveza komunista Hrvatske. Upravo je ovaj događaj bio prvi veći sukob između studenata i Saveza komunista Hrvatske.⁸²

Ponovni susret vodstva Saveza komunista Hrvatske i Tita dogodio se sredinom rujna 1971. godine. Savez komunista Hrvatske je htio da Titova posjeta bude što bolja te da ga pozdravi što više ljudi. To su učinili kako bi odagnali Titove sumnje o jačanju nacionalizma u Hrvatskoj te kako bi mu dokazali da je u Hrvatskoj jednako popularan kao i u ostalim republikama Jugoslavije.⁸³ Na samom sastanku Savka Dabčević-Kučar se još jednom obvezala na borbu protiv svih struja koje su smatrane protivnicima Jugoslavije kao federacije naroda i republika. Pod tim strujama se mislilo na unitariste, ali i na hrvatske nacionaliste. Podržala je isto tako i borbu za ravnopravnost svih naroda, kako u Jugoslaviji, tako i u Hrvatskoj. Tito je na takav govor odgovorio pozitivno i suprotno od sastanka u srpnju. U rujnu je rekao kako u Hrvatskoj zapravo nije prisutno toliko nacionalizma te da većina Hrvata želi živjeti u samoupravnoj socijalističkoj Jugoslaviji. Podržao je i nastojanje Saveza komunista Hrvatske oko borbi za devize. Tito je stao iza politike Saveza komunista Hrvatske i to je dovelo do oduševljenja kod dijela članova oko Tripala i Dabčević-Kučar koji su to vidjeli kao pobjedu nad Bakarićevim istomišljenicima unutar Saveza komunista Hrvatske.⁸⁴

Sukob unutar Saveza komunista Hrvatske je postajao sve izraženiji te je doveo do toga da se cijeli savez podijelio na dvije strane. Ipak, ta podjela nije bila toliko političke prirode, već više borba za prevlast unutar Saveza komunista Hrvatske. Veliki dio njihovih politika i

⁸² A. Batović, 2017., str. 192.

⁸³ A. Batović, 2017., str. 208.

⁸⁴ S. Dabčević-Kučar, 1997., str. 683.-684.

razmišljanja je bio sličan, i samim time u izravnoj suprotnosti sa stavovima Matice hrvatske i studentskog pokreta. Tripalo i Dabčević-Kučar su se zalagali cijelo vrijeme za socijalizam i samoupravljanje kao režim kojemu Hrvatska treba stremiti. Isto tako, nisu se zalagali za izlazak Hrvatske iz Jugoslavije, već za veća prava Hrvatske unutar Jugoslavije. Smatrali su da jedino kroz samoupravljanje država može jačati i spriječiti vlastiti proces odumiranja. Isto tako njihov stav o državnosti u Hrvatskoj bio je takav da se on ponajviše ostvario kroz partizansku borbu u Drugom svjetskom ratu. S druge strane, članovi Matice hrvatske su puno više naglašavali starije hrvatske velikane i borce za hrvatsku državnost. Savez komunista Hrvatske je isto tako stava kako je Hrvatskoj potrebna Jugoslavija te kako je ona, usprkos određenoj neravnopravnosti koja je prisutna, ipak napredovala po svom razvoju. Njihov stav je da Hrvatska konstantno raste unutar Jugoslavije, ali da bi taj rast bio puno veći i brži ukoliko bi se odbacilo centralističke i unitarističke težnje u Jugoslaviji i usmjerilo na veću ravnopravnost. Ovo je bila izravna suprotnost Matici hrvatskoj i studentskom pokretu koji su na Jugoslaviju gledali kao na tamnicu hrvatskog naroda u kojem Hrvatska nazaduje dok ostale republike jačaju.⁸⁵

Kritike prema jugoslavenskoj politici od strane Saveza komunista Hrvatske su bile usmjerene prema traženju veće ravnopravnosti naroda Jugoslavije i republika. Unatoč odbacivanju ideja o samostalnosti Hrvatske, ipak se zalažu za ukidanje centralizma i unitarizma. Smatraju da je Hrvatska zanemarena u odnosu na ostale jugoslavenske republike i da se takvo što treba promijeniti. Unatoč tim stavovima, politika Tripala i Dabčević-Kučar se ipak nije toliko razlikovala od Bakarićeve politike. Sva njihova razmišljanja su i dalje bila formirana unutar Saveza komunista Hrvatske. Nikada nisu prihvatili karakteristike kapitalističkog sustava poput privatnog vlasništva ili višestranačke demokracije.⁸⁶

⁸⁵ D. Bilandžić, 1999., str. 612.

⁸⁶ D. Bilandžić, 1999., str. 614.

13. Konačni pad pokreta

Odnos prema Matici hrvatskoj je isto tako bio točka prijepora unutar Saveza komunista Hrvatske. Kako je Matica sve više jačala i postajala zasebna organizacija, tako su i njeni članovi postajali sve eksponiraniji i prisutniji u borbi za hrvatsku nacionalnost. Mišljenja Tripala i Dabčević-Kučar su išla u tom smjeru da je Hrvatsko proljeće pokret koji je zahvatio velike mase ljudi i da se kao takav treba i nastaviti. Na njega gledaju kao na borbu protiv državne birokracije koja je zahvatila Jugoslaviju. Cilj im je borba za socijalističku samoupravnu Hrvatsku unutar ravnopravne federativne Jugoslavije. Isto tako vjeruju da je, unatoč velikoj brojnosti pokreta, na njegovom čelu Savez komunista Hrvatske koji je i pokrenuo borbu za hrvatsku nacionalnost. Oni isto tako naglašavaju i određena jugoslavenska stajališta kao glavne odrednice Hrvatskog proljeća, kao što su nesvrstanost, samoupravljanje i socijalizam. Suprotno njima, stav Bakarića bio je takav da je Matica hrvatska izvor hrvatskih nacionalista koji žele srušiti Jugoslaviju.⁸⁷

S druge strane, stav Matice hrvatske je takav da se na Jugoslaviju gleda kao na tamnicu Hrvata i Hrvatske. Kroz svoje novine i časopise pišu o tome kako je Hrvatska opljačkana u Jugoslaviji te kako je na lošijem položaju od ostalih republika, pogotovo od Srbije. Njihov stav je da Hrvati trebaju biti na vlasti u Hrvatskoj a ne Srbi te da je hrvatski jezik u lošijem položaju u odnosu na srpski. Smatraju da bi Hrvatskoj bilo puno bolje izvan jugoslavenske zajednice te da je nacionalna hrvatska država ono čemu treba stremiti. Protive se isto tako većini hrvatskih komunista, ali na Miku Tripala i Savku Dabčević-Kučar gledaju kao na nositelje ideje o hrvatskoj nacionalnoj državi. Kako bi ojačali hrvatski nacionalni identitet, u časopisima Matice hrvatske se sve više naglašava hrvatska nacionalna povijest od dolaska Hrvata na prostor Hrvatske, dok se umanjuje svako postignuće socijalističke

⁸⁷ D. Bilandžić, 1999., str. 616.

Hrvatske.⁸⁸ S vremenom je Matica hrvatska postajala odmetnuta od politike Saveza komunista Hrvatske i prerasla u zasebnu političku snagu.

Unatoč očitim razlikama u mišljenjima, Tripalo i Dabčević-Kučar su tolerirali Maticu hrvatsku i njene časopise. S druge strane, ostatak Saveza komunista su u njima vidjeli nacionalističku prijetnju. Sukobi su se sve više intenzivirali između Tripala i Dabčević-Kučar s jedne te Bakarića s druge strane te su počela i prozivanja između njih. Bakarića se pokušalo u potpunosti izolirati od strane Tripala i Dabčević-Kučar. U isto vrijeme je i Matica hrvatska počela sve više napadati Bakarića i nazivati ga izdajnikom hrvatskog naroda.

U studentskom pokretu je sve više jačala borba za hrvatsku neovisnost i samostalnost. Kroz njihov razvoj i snagu sve više su surađivali s Maticom hrvatskom i Savezom komunista Hrvatske. Studenti su smatrali da zajedničkim snagama mogu nadvladati stariji jugoslavenski kadar i donijeti samostalnost Hrvatskoj. Ipak, i među svima njima su postojale neke očite podjele. Dio boraca za hrvatsku nacionalnost je bio usmjeren više socijalistički i oslanjao se na partizanski pokret iz Drugog svjetskog rata, dok je dio bio usmjeren više na hrvatsku nacionalnost. Bila je isto tako i razlika između onih Hrvata koji su živjeli na selu i bili više nacionalno orijentirani te onih koji su bili obrazovaniji i živjeli u gradovima koji nisu gledali na Hrvatsko proljeće toliko idealistički. Tripalo i Dabčević-Kučar su gledali na studentski pokret kao na nekoga tko im može pomoći u borbi za potpunu prevlast u Savezu komunista Hrvatske, međutim do toga ipak nije došlo. Tripalo i Dabčević-Kučar nisu toliko otvoreno surađivali sa studentima, već je to bilo više na osobnoj razini. Isto tako, sve veće razlike u njihovom poimanju borbe za hrvatsku nacionalnost su sve više dolazile do izražaja. U studentskom pokretu je antijugoslavenski osjećaj bio sve jači i jači. Održavani su brojni govori u kojima se pozivalo na samostalnu hrvatsku državu. Tako je 29. listopada 1971. godine u govoru zagrebačkim studentima Dražen Budiša, koji je bio predsjednik Saveza

⁸⁸ D. Bilandžić, 1999., str. 617.

studenata, zazivao ulazak Hrvatske u Ujedinjene Narode. Isto tako su htjeli da Hrvatska ima svoju banku i guvernera kako bi veći broj deviza ostajao upravo u Hrvatskoj.⁸⁹

Studenti su se i dalje pozivali na Tripala i Dabčević-Kučar jer su u njima vidjeli nositelje hrvatske borbe za nacionalnost, no njihovi stavovi su se sve više razlikovali. U njima više nisu vidjeli nekoga tko može donijeti Hrvatskoj samostalnost i potpunu neovisnost o Jugoslaviji. Najveći korak studenti su napravili 22. studenog 1971. godine kada su započeli štrajk. Štrajk je započeo pod nazivom „Hrvatskoj njezine devize“ kako bi se obuhvatio što veći broj hrvatskih građana na njihovu stranu zbog toga što se smatralo u cijeloj Hrvatskoj da su devize veliki problem za hrvatski narod. Studenti su odlučili štrajkati sve dok se Hrvatskoj ne daju devize, što je stavilo Savez komunista Hrvatske u vrlo loš položaj. Oni nisu mogli podržati studente jer su mislili da će odgovor jugoslavenske vlasti biti žestok, a nisu se mogli ni usprotiviti štrajku jer bi time izgubili studentsku potporu. Nadali su se da će studenti sami nakon nekog vremena prekinuti štrajkati. Oni su na kraju počeli i moliti studente da prekinu štrajk što su studenti odbili. To je bilo i konačno razvrgnuće zajedništva između studenata i Saveza komunista Hrvatske jer su izravno odbili molbe Tripala i Dabčević-Kučar. U isto vrijeme Matica hrvatska je podržala studentski štrajk. Studenti su imali plan i otići na ulice gdje su se htjeli još jasnije izjasniti o svojim zahtjevima. Osim zahtjeva da devize ostaju u Hrvatskoj, htjeli su isto tako da Hrvati imaju vojnu službu na hrvatskom jeziku i u Hrvatskoj.⁹⁰ Ante Paradžik je iznosio i zahtjeve poput toga da se sjedište jugoslavenske mornarice treba prebaciti iz Beograda u Split te da se u Hrvatskoj koristi isključivo hrvatski jezik.⁹¹

⁸⁹ A. Batović, 2017., str. 208.

⁹⁰ Z. Radelić, 2006., str. 450.

⁹¹ A. Batović, 2017., str. 212.

14. Kraj pokreta

Pokret Hrvatskog proljeća se približavao svom kraju u prosincu 1971. godine. Sve više i više članova Centralnog komiteta Saveza komunista Hrvatske je pristajalo uz stranu Vladimira Bakarića i njegovih pristaša te se time odmicala od Mike Tripala i Savke Dabčević-Kučar. Studenti i Matica hrvatska su otišli predaleko u svojim zahtjevima i to je sve više budilo pozornost jugoslavenskog vrha. Isto tako, sve ostale republike unutar Jugoslavije su bile protiv Hrvatskog proljeća i hrvatskog nacionalnog pokreta, tako da proljećari nisu mogli pronaći svog saveznika nigdje u Jugoslaviji. Situacija u svijetu i Europi je i dalje bila takva da je postojanje Jugoslavije bilo nešto što su željele i zapadne i istočne sile tako da nije bilo opcija da međunarodna zajednica stane na njihovu stranu. Ipak, pokret je mogao biti aktivan sve dok se sami Josip Broz Tito nije odlučio obračunati s njegovim vođama. Studentski štrajk je upravo bio onaj trenutak kada je Tito presjekao i odlučio ugušiti pokret.⁹²

Još prije štrajka, u ranom studenom na 22. sjednici Centralnog komiteta Saveza komunista Hrvatske, Savka Dabčević-Kučar održala je govor gdje je još jednom ponovila zahtjeve koje Savez komunista Hrvatske ima od Jugoslavije. U govoru je kritizirala spori ekonomski napredak Jugoslavije te naglasila kako je Hrvatska u podređenom položaju u odnosu na ostale republike u Jugoslaviji. Smatrala je da dotadašnji ekonomski sustav nije bio u skladu s jugoslavenskim ustavom te da se u podjeli novca zakida Hrvatska. Isto tako je izrazila zahtjev da se devize ne skupljaju u jednu banku u Beogradu, već da se čuvaju u bankama u svakoj od republika. Time je još više učvrstila položaj saveza te stav proljećara.⁹³

Preduvjet za kraj Hrvatskog proljeća se dogodio još i prije početka štrajka, točnije 15. studenog kada je Edvard Kardelj imao sastanak s vrhuškom Saveza komunista Hrvatske gdje

⁹² D. Bilandžić, 1999., str. 645.

⁹³ A. Batović, 2017., str. 210.

je Kardelj predstavljao Tita. Kardelj je htio da se situacija u Hrvatskoj smiri te da se smijeni hrvatsko vodstvo. Kardelj je u njima vidio provokacije prema Srbiji u kojoj je također bujao nacionalni pokret. Međutim, Dabčević-Kučar i Tripalo su to odbili što je bila i izravna odbijenica Titu. Tito je cijelo vrijeme vidio u Savezu komunista Hrvatske vlastite saveznike što oni više nisu bili.⁹⁴

Službeni kraj Hrvatskog proljeća se počeo događati 30. studenog 1971. godine kada je održan sastanak između Tita i Saveza komunista Hrvatske. Do tada je većina članova bila na strani vodstva.⁹⁵ Međutim uskoro će se to promijeniti. Tito je na tom sastanku rekao kako se ne slaže s politikom Tripala, Dabčević-Kučar i njihovih sljedbenika, niti s njihovim djelovanjem. Vodstvo Saveza komunista Hrvatske je pokušalo ostati na vlasti, ili barem odgoditi raspravu o tome ali nisu bili uspješni. Već 2. prosinca je bila sazvana 21. sjednica Predsjedništva Saveza komunista Jugoslavije upravo u Karađorđevu. Na samoj sjednici nije bilo planirano raspravljati o stanju u Savezu komunista Hrvatske, no to se ipak promijenilo. Tito se i javno odrekao politike Saveza komunista Hrvatske što je ponovio i na sjednici. Napao je hrvatsko vodstvo da nisu uspjeli riješiti problem nacionalizma u Hrvatskoj. Dabčević-Kučar je obećala da će nastaviti svoju borbu protiv svih elemenata koji štete Jugoslaviji. Isto tako su uvažili sve kritike koje su bile usmjeren na njihov račun te su izrazili svoju podršku Titu, i odlučili su da će uvelike smanjiti utjecaj Matice hrvatske i studentskog pokreta u Hrvatskoj. Vodstvo Saveza komunista Hrvatske nije bilo smijenjeno na samoj sjednici nego su nastavili obavljati svoje dužnosti još nekoliko dana. U međuvremenu su studenti prekinuli sa štrajkom 3. prosinca te su izrazili svoju potporu vodstvu Saveza komunista Hrvatske. Ipak, već 6. prosinca je 67 komunista potpisalo izjavu upućenu Titu u kojoj traže smjenu vodstva Saveza komunista Hrvatske. Dan poslije, 7. prosinca Bakarić je dao govor u kojem je oštro napao Dabčević-Kučar koja još uvijek nije bila u potpunosti

⁹⁴ D. Bilandžić, 1999., str. 648.

⁹⁵ J. Bilić, 1990., str. 115.

svjesna toga da bi mogla biti smijenjena.⁹⁶ Tito više nije mogao čekati i pozvao je vođe u hrvatskoj politici da sami daju ostavke na svoje funkcije. Miko Tripalo je dao svoju ostavku 9. prosinca dok su isto učinili i Savka Dabčević-Kučar te Pero Pirker na 23. sjednici Centralnog komiteta Saveza komunista Hrvatske održanoj 12. prosinca. Milka Planinc⁹⁷ postala je nova predsjednica Saveza komunista Hrvatske.⁹⁸

Tito je bio obećao da neće biti nikakvog revanšizma ni progona nakon sloma Hrvatskog proljeća, međutim takvo što nije ispunio. Već za vrijeme 23. sjednice, kada se znalo da će doći do smjene vodstva Saveza komunista Hrvatske, došlo je do nasilja u Zagrebu. Studenti su planirali skup ispred prostorija u kojima se održavala sjednica u kojem bi izrazili svoju podršku Miku Tripalu i Savki Dabčević-Kučar. Jugoslavenska vlast je znala da se takav skup sprema te je u Zagreb poslala veliki broj policije i vojske. Na dan sjednice su uslijedili sukobi po cijelom Zagrebu što je dovelo do uhićenja 26 osoba samo taj dan. Studenti su nastavili sa svojim demonstracijama te se okupilo njih 5 000 dan poslije 23. sjednice, što je ponovno rezultiralo novim uhićenjima. Studenti su iskazivali potporu Tripalu i Dabčević-Kučar te su u isto vrijeme kritizirali Tita, jugoslavensku vlast i policiju. Također su izvikivali i pisali parole povezane s hrvatskom nacionalnošću. Uskoro je došlo i do uhićenja studentskih vođa. Uhićeni su bili Dražen Budiša, njegov zamjenik Goran Dodig te Ivan Zvonimir Čičak, nakon čega se Ante Paradžik sam predao jugoslavenskoj policiji. Kasnije su sva četvorica osuđena na zatvorske kazne. Do kraja 1971. godine čak 475 studenata je dobilo zatvorske ili novčane kazne, dok su neki od njih bili prognani sa sveučilišta i iz Zagreba. Većina studenata koji su bili uhićeni su doživljavali vrlo loš tretman u zatvorima.⁹⁹

⁹⁶ M. Baletić, 2003., str. 112.-113.

⁹⁷ Milka Planinc bila je hrvatska političarka. Sudjelovala je u antifašističkoj borbi u Drugom svjetskom ratu te je nakon rata obnašala niz političkih funkcija. Protivila se Hrvatskom proljeću nakon čijeg je kraha postala predsjednica Saveza komunista Hrvatske. Nakon te funkcije postala je predsjednica Saveznog izvršnog vijeća na čijem je čelu bila od 1982. do 1986.

⁹⁸ Z. Radelić, 2006., str. 453.

⁹⁹ Z. Radelić, 2006., str. 454.

Početak 1972. godine započela su uhićenja i u Matici hrvatskoj. Prostorije udruge su bile pretražene te su bili provjeravani svi njeni članovi. Uredništvo Matice hrvatske je još u prosincu 1971. dalo ostavke na svoje funkcije, te su isto tako s izlaskom prestali časopisi poput Hrvatskog tjednika. Uhićeni su bili brojni važni ljudi koji su sudjelovali u radu Matice hrvatske, što kroz njeno uredništvo što kroz pisanje za časopise i novine koji su izlazili pod Maticom. Neki od uhićenih bili su Šime Đodan, Franjo Tuđman, Vladimir i Marko Veselica, Ljudevit Jonke, Vlado Gotovac i brojni drugi. Što se tiče vodstva Saveza komunista Hrvatske, jugoslavenska vlast se nije s njima obračunavala putem zatvorskih kazni. Ipak, došlo je do brojnih smjena u samom savezu. U samo mjesec dana nakon sjednice u Karađorđevu, oko 400 pristaša Tripala i Dabčević-Kučar bili su smijenjeni sa svojih pozicija. Što se tiče smijenjenih vođa Saveza komunista Hrvatske, oni su bili konačno izbačeni iz Saveza komunista Hrvatske. Tripalo, Dabčević-Kučar i Pirker su u svibnju 1972. godine doživjeli isključivanje iz saveza te su u potpunosti uklonjeni iz društvenog života u Jugoslaviji.¹⁰⁰

U nastavku progona sudionika Hrvatskog proljeća, brojni ljudi su završavali u zatvoru ili ih se smjenjivalo s poslova koje su obavljali. U 1972. i 1973. godini čak 2 000 ljudi u Hrvatskoj bilo je osuđeno zbog zločina protiv naroda i države, što je bilo višestruko više nego u 10 godina prije Hrvatskog proljeća. Kažnjavalo bi se svakoga tko je imao bilo kakva razmišljanja i ideje koje su išle u smjeru hrvatske nacionalnosti i samostalne hrvatske države. To je dovelo do toga da su brojni studenti i sudionici Hrvatskog proljeća bili uhićivani i kažnjeni bez pravih dokaza o kršenju ikakvog zakona. Sve to bilo je rađeno po nalogu jugoslavenske države i vlasti. Po nekim navodima 1973. godine bilo je 135 političkih zatvorenika u Jugoslaviji, no prava brojka je vjerojatno veća zbog drugačije klasifikacije i kategorizacije političkih zatvorenika.¹⁰¹

¹⁰⁰ Z. Radelić, 2006., str. 457.-458.

¹⁰¹ J. Bilić, 1990., str. 139.

Došlo je i do smjene brojnih kadrova u hrvatskom gospodarstvu koji su podržavali Hrvatsko proljeće, te su svi oni bili isključivani iz Saveza komunista Hrvatske. U Savezu komunista Hrvatske bila je napravljena velika čistka te su bili primljeni brojni novi članovi kako broj članstva ne bi opadao. Što se tiče suđenja koja su bila vođena protiv studentskih vođa Hrvatskog proljeća, sudovi su imali problema s dokazima. Naime, nisu uspjeli pronaći dovoljno inkriminirajućeg materijala protiv optuženika. S druge strane, studenti su odbijali surađivati sa sudom te nisu odgovarali na pitanja tužitelja. Svoje govore su uglavnom koristili kako bi promovirali vlastita politička mišljenja i ideje te kako bi kritizirali politički sustav u Jugoslaviji.¹⁰²

Hrvatsko proljeće je bio pokret koji nije imao saveznika. Već je u ovom radu navedeno kako su i zapadni i istočni blok željeli opstanak Jugoslavije zbog vlastitih interesa. Nadalje, postojao je i strah da će eventualnim raspadom Jugoslavije doći do problema u Europi između zapadnih i istočnih sila, što se na svaki način htjelo izbjeći. Unatoč svim zatvaranjima i neslobodama koje su bile prisutne u Jugoslaviji, međunarodna zajednica nije reagirala jer joj je glavna stvar bila sačuvanje cjelovite Jugoslavije te su na Hrvatsko proljeće gledali kao nacionalistički pokret. Američki i britanski diplomati su podržavali krah Hrvatskog proljeća jer su u njemu vidjeli prijetnju za opstojnost Jugoslavije. Unatoč tome što su bili svjesni brojnih problema koji su postojali u Jugoslaviji, smatrali su da je ipak i takva Jugoslavija potrebna u tadašnjoj konstelaciji snaga u Europi i neprekidnom Hladnom ratu.¹⁰³ Osim što nije bilo političkog odgovora na totalitarističke metode u Jugoslaviji, nije ih bilo ni od intelektualnih i društvenih krugova iz Europe. Krugovi koji su jako često podržavali slične pokrete u Africi i Aziji koji su bili usmjereni protiv kolonijalizma i za nacionalne slobode, nisu podržavali Hrvatsko proljeće. Jedan od razloga za to je pozicija Jugoslavije kao države koja odvaja zapadne i istočne zemlje te se kao takva u njihovim očima trebala očuvati. Drugi

¹⁰² A. Batović, 2017., str. 236.

¹⁰³ A. Batović, 2017., str. 238.

mogući razlog je bio i taj što je, po mišljenju stranih pratitelja, Hrvatsko proljeće bio pokret koji je puno više naglašavao nacionalnost nego demokraciju, što je moglo biti smatrano kod Europljana kao nešto nazadno.¹⁰⁴

15. Politika nakon Hrvatskog proljeća

Nakon gušenja Hrvatskog proljeća, mnogi političari u Jugoslaviji su mislili da su nadvladali one koji su bili protivnici centralizma i unitarizma. Snage koje su podržavale centralističku Jugoslaviju su se nadale da će raspad hrvatskog pokreta značiti i da će se vlast odmaknuti od daljnje federacije Jugoslavije. Oni su htjeli ponovno umanjiti moć republika i oduzeti im samostalnost u donošenju nekih odluka te ih svesti isključivo na administrativnu razinu. Ipak, do toga nije došlo već je upravo suprotno, Jugoslavija nastavila svoj put ka daljnjoj federalizaciji. Jugoslavija je nakon Hrvatskog proljeća povećala nadzor nad mnogim slojevima društva, od političkog i gospodarskog do društvenog, što je dovelo do brojnih uhićenja i smjena. Povećala se snaga represivnog aparata koji je sve više i više pratio događaje u Jugoslaviji. Tito je uzeo još veću moć u svoje ruke te je kontrolirao sva partijska vodstva koji su samo ispunjavali njegove odredbe.¹⁰⁵

Unatoč tome republike su sve više postajale neovisnije i samostalnije u odnosu na centralnu vlast. Sve to bilo je provođeno od strane države, ali od novih političara koji nisu bili u jugoslavenskom vrhu prije Hrvatskog proljeća. Liberalniji političari poput Tripala i Dabčević-Kučar bili su zamijenjeni političarima koji su bili konzervativniji i poslušniji prema Titu. Problem za Tita i jugoslavenski vrh je isto tako bila i činjenica da su slične ideje dolazile

¹⁰⁴ S. Dabčević-Kučar, 1997., str. 596.

¹⁰⁵ D. Bilandžić, 1999., str. 673.

iz smjera onih koji nisu bili članovi Saveza komunista. Takvo što partija nije mogla dopustiti jer bi se stekao dojam da je moguće reformirati državu i bez Tita. Nakon svih smjena Tito je mogao sam nastaviti provoditi politiku federalizacije s kadrovima koji su mu bili u potpunosti odani.¹⁰⁶

Što se tiče politike u Hrvatskoj, na vlast su nakon smjena Tripala i Dabčević-Kučar došli konzervativniji i Titu odaniji političari. Oni su započeli borbu protiv hrvatskog nacionalizma po uzoru na Tita i Savez komunista Jugoslavije. Veliki broj Hrvata se osjećao nacionalno poraženim nakon sloma Hrvatskog proljeća. Ipak, većina je nakon nekog vremena prihvatila novonastalu situaciju te nisu htjeli sudjelovati u političkim obračunima s vlasti. Opozicijsko djelovanje se ugušilo s obzirom na to da su svi vođe Hrvatskog proljeća završili u zatvoru ili bili politički ušutkani od strane vlasti. Vladimir Bakarić je ponovno zauzeo važnu ulogu u hrvatskoj politici koju će držati sve do svoje smrti 1983. godine.¹⁰⁷

¹⁰⁶ Z. Radelić, 2006., str. 464.

¹⁰⁷ D. Bilandžić, 1999., str. 682.

16. Zaključak

Hrvatsko proljeće je bio iznimno važan događaj u hrvatskoj povijesti. Hrvatska je bila u podređenom položaju u Jugoslaviji te je Hrvatsko proljeće bio odgovor to loše stanje u kojem se Hrvatska nalazila. Kroz razna područja svakodnevnog života i politike Hrvatima su se oduzimala prava, često nauštrb srpskog naroda. Hrvatsko gospodarstvo je doživljavalo vrlo usporeni rast zbog toga što su novci koje je zarađivala Hrvatska često išla u zajedničku blagajnu u Beogradu. Hrvatske pjesme koje su imale nacionalni predznak su bile zabranjivane, a oni koji su ih pjevali su bili kažnjeni. Jugoslavenska vlast je pokušavala i umanjiti svaki značaj hrvatskog jezika izjednačavajući ga sa srpskim te favoriziranjem srpskih izraza u odnosu na hrvatske. Jugoslavenska vlast je to radila kroz želju za stvaranjem nadnacionalnog društva koje će biti povezano po ekonomskoj osnovi te su u tom procesu kažnjavani mnogi koji su mislili drugačije. Padom Aleksandra Rankovića koji je bio jedan od najvažnijih srpskih ljudi u vrhu Jugoslavije, dio hrvatskih političara je shvatio kako bi mogli isposlovati veća prava za Hrvate u okviru Jugoslavije po pitanju ekonomije i jezika.

Jedan od najvažnijih događaja koji je prethodio Hrvatskom proljeću bila je objava *Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika*. U deklaraciji su sudjelovali mnogi hrvatski intelektualci, akademici i jezikoslovci, uključujući i Miroslava Krležu te su tražili veću uporabu hrvatskog jezika i njegovu jednakost sa srpskim. Deklaracija je bila prvi korak u jačanju hrvatskog nezadovoljstva i zahtijevanju promjena. Drugi važan događaj se zbio kada se dogodila promjena u vrhu Saveza komunista Hrvatske te kada su mlađi kadrovi došli na vrh hrvatskog političkog života. To se ponajviše ogleda u likovima Mika Tripala i Savke Dabčević-Kučar koji će voditi drugačiju politiku nego njihovi prethodnici. Oni su se zalagali za jačanje hrvatskog gospodarstva i za povećanje hrvatskih prava unutar jugoslavenske zajednice. Odbacivali su nacionalizam, ali su i prihvaćali vlastitu nacionalnost

te naglašavali razliku u nacionalnostima radničkih klasa u Jugoslaviji. Smatrali su da su jugoslavenski unitarizam i centralizam najveći problemi i opasnosti Jugoslavije. Upravo će mješavina ekonomskih i nacionalnih problema dovesti do nezadovoljstva u Hrvatskoj te do pokreta Hrvatskog proljeća.

Osim hrvatskih komunista u pokretu su sudjelovali i hrvatski studenti. Dolaskom studenata koji nisu bili komunistički već hrvatski orijentirani na važne položaje na sveučilištima, dolazi i do pojave studentskog pokreta. Studenti su održavali brojne akcije i govore u kojima su naglašavali loš položaj Hrvatske u Jugoslaviji. Za razliku od hrvatskih komunista među njima je bilo i onih koji su jedino rješenje za Hrvatsku vidjeli njenu potpunu samostalnost izvan Jugoslavije. Osim studenata vrlo je važna bila i Matica hrvatska koja je objavljivala niz časopisa u kojima su se hrvatski autori osvrtni na probleme i nepravde koje Hrvati doživljavaju u Jugoslaviji, od gospodarstva do pitanja jezika i nacionalnosti.

Pokret je kroz 1970. i 1971. godinu jačao i rastao te su imali sve veću potporu u hrvatskom narodu. Vodstvo hrvatskih komunista je isto tako imalo dobar odnos s Josipom Brozom Titom. Popularnost im je sve više rasla te je na govore vođa Hrvatskog proljeća počeo dolaziti sve veći i veći broj ljudi. Ipak, tijekom 1971. godine su započeli problemi. Dio Saveza komunista Hrvatske se protivio Hrvatskom proljeću te su na sve načine željeli promijeniti svoje vodstvo. Isto tako počeli su se događati i problemi između hrvatskih komunista s jedne te studentskog pokreta i Matice hrvatske s druge strane. Hrvatski komunisti su bili puno umjereniji u svojim zahtjevima dok su studenti i Matica često govorili o želji da Hrvatska bude samostalna i neovisna država. Pad i krah pokreta se počeo događati krajem studenog 1971. godine kada su studenti započeli štrajk u Zagrebu. Jugoslavenska vlast to više nije mogla tolerirati te je smijenjeno vodstvo Saveza komunista Hrvatske a potom i izbačeno iz Komunističke partije Jugoslavije. Studentski vođe i autori u Matici hrvatskoj su bili uhićeni i zatvarani te je uslijedila odmazda od strane vlasti.

Novo vodstvo Saveza komunista Hrvatske je odbacilo ideje prijašnjeg vodstva te su bili puno bliži politici vladajućeg režima. Josip Broz Tito je dobio još veću vlast u svoje ruke te je provodio neke od reformi i za koje su se zalagali hrvatski proljećari. Što se tiče sudionika Hrvatskog proljeća, oni više nisu mogli sudjelovati u javnom životu u Jugoslaviji. Hrvatski komunisti su bili izbačeni iz Partije te su se morali potpuno povući iz politike. Vođe studentskog pokreta te autori iz Matice hrvatske su završili ili po zatvorima ili su odselili iz Jugoslavije. Svi oni su tek dolaskom demokratskih promjena u Hrvatsku i padom Jugoslavije mogli ponovno postati aktivni sudionici javnog i političkog života u Hrvatskoj.

17. Sažetak

U ovom radu autor se osvrće na zbivanja vezana za pokret Hrvatskog proljeća. Prvotno se analiziraju zbivanja koja su prethodila Hrvatskom proljeću. To uključuje općenito stanje u Jugoslaviji te pojedine događaje poput pada Aleksandra Rankovića te prosvjeda 1968. godine. Nakon toga autor počinje s analizom korijena Hrvatskog proljeća uključujući i poseban osvrt na stanje kod hrvatskih komunista. Autor potom opisuje ekonomske probleme koji su prethodili Hrvatskom proljeću te se rad nastavlja s nabrojanjem pokretača samoga pokreta. Autor nastavlja s opisivanjem i analizom pokreta, od njegova širenja i jačanja, preko problema i rascjepa u pokretu pa sve do pada pokreta i konačnog kraja Hrvatskog proljeća. Na kraju autor daje osvrt na politiku koja je uslijedila nakon Hrvatskog proljeća.

Ključne riječi: Hrvatsko proljeće, pokret, prosvjedi, studenti, hrvatski komunisti, nacionalnost, unitarizam

18. Summary – The Croatian Spring – Causes and Consequences

In this paper, the author analyzes the events related to The Croatian Spring movement. First, the events that preceded The Croatian Spring are analysed. This includes the general situation in Yugoslavia and certain events such as the fall of Aleksandar Ranković and the protests in 1968. After that, the author begins with an analysis of the roots of The Croatian Spring, including a special view of the situation with the Croatian communists. The author then describes the economic problems that preceded the Croatian Spring, and the paper continues with listing the initiators of the movement itself. The author continues with the description and analysis of the movement, from its expansion and strengthening, through problems and splits in the movement to the decline of the movement and the final end of The Croatian Spring. At the end, the author gives an overview of the politics that followed The Croatian Spring.

Keywords: The Croatian Spring, movement, protests, students, Croatian communists, nationality, unitarism

19. Popis literature

1. Baletić, M., 2003., *Hrvatska simultanka, prosinac sedamdeset prve*, Naklada Pavičić, Zagreb, 2003.
2. Baletić, M., 1990., *Ljudi iz 1971.: Prekinuta šutnja*, Vjesnik, Zagreb, 1990.
3. Batović, A., 2017., *The Croatian Spring: Nationalism, Repression and Foreign Policy Under Tito*, I. B. Tauris, London-New York, 2017.
4. Bilandžić, D., 1999., *Hrvatska moderna povijest*, Golden Marketing, Zagreb, 1999.
5. Bilić, J., 1990., *'71 Koja je to godina*, CIP, Zagreb, 1990.
6. Dabčević-Kučar, S., 1997., *'71-Hrvatski snovi i stvarnost*, Interpublic, Zagreb, 1997.
7. Ponoš, T., 2007., *Na rubu revolucije-studeni '71*, Profil, Zagreb, 2007.
8. Radelić, Z., 2006., *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.-1991.*, Školska knjiga, Zagreb, 2006.
9. Tripalo, M., 1990., *Hrvatsko proljeće*, Globus, Zagreb, 1990.
10. Zidić, I., 2017., *Hrvatska i Hrvatsko proljeće 1971.*, Matica hrvatska, Zagreb, 2017.